

Problemska slikovnica na engleskom jeziku

Štefančić, Nina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:559737>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Nina Štefančić
Problemska slikovnica na engleskom jeziku
DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Problemska slikovnica na engleskom jeziku
DIPLOMSKI RAD

Predmet: Dječja književnost na engleskom jeziku
Mentor: doc. dr. sc. Ester Vidović
Student: Nina Štefančić
Matični broj: (0299012212)

U Rijeci,
lipanj 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

N. Štefancić

SAŽETAK

Rad izučava razvoj i važnost problemske slikovnice. Poseban je naglasak na problemskim slikovnicama na engleskom jeziku namijenjenima djeci čiji roditelji boluju od mentalnih, malignih i kroničnih bolesti. Razmatra se utjecaj problemske slikovnice, u vidu biblioterapije, na svekoliki razvoj i dobrobit djeteta. Interpretira se sadržaj odabranih problemskih slikovnica na engleskom jeziku. Daje se kratki prikaz ostalih žanrova iz područja dječje književnosti na engleskom jeziku koji problematiziraju ovu tematiku.

Ključne riječi: slikovnica, problemska slikovnica, biblioterapija, mentalne, maligne i kronične bolesti.

ABSTRACT

The paper studies the development and significance of the problem picture books. Special emphasis is put on problem picture books in English intended for children whose parents suffer from mental, malignant or chronic illnesses. The influence of the problem picture book, in the form of bibliotherapy, on the overall development and well-being of the child is studied. The content of selected problem picture books in English is interpreted, while a short description of other genres from the field of children's literature in English that problematize this topic is provided.

Keywords: picture book, problem picture book, bibliotherapy, mental, malignant and chronic illnesses.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST	3
2.1. Vrste dječje književnosti	4
3. SLIKOVNICA.....	5
3.1. Osnovna obilježja slikovnice.....	6
3.2. Vrste i funkcije slikovnica.....	8
4. PROBLEMSKA SLIKOVNICA	11
4.1. Utjecaj problemske slikovnice na razvoj i dobrobit djeteta	12
4.2. Problemske slikovnice nekad i sad	14
4.3. Najreprezentativnije problemske slikovnice na engleskom jeziku.....	16
5. BIBLIOTERAPIJA.....	20
5.1. Vrste i ciljevi biblioterapije	21
5.2. Dječja biblioterapija.....	23
6. ANALIZA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA NA ENGLJESKOM JEZIKU	25
6.1. <i>Some Days: A Tale of Love, Ice Cream and My Mom's Chronic Illness</i>	25
6.2. <i>My Mom is Sick and It's Okay: Chronic Illness</i>	27
6.3. <i>Cancer Hates Kisses</i>	28
6.4. <i>My Mom Has Multiple Sclerosis: Gail Explains MS To Kids</i>	30
6.5. <i>Butterfly Kisses and Wishes on Wings – When someone you love has cancer... a hopeful, helpful book for kids</i>	32
6.6. <i>The Cancer That Wouldn't Go Away: A story for kids about metastatic cancer</i>	34
6.7. <i>Can I Catch It Like a Cold?: Coping With a Parent's Depression</i>	35
6.8. <i>The Invisible String</i>	37
6.9. <i>Ida, Always</i>	39
7. DJELA OSTALIH ŽANROVA IZ PODRUČJA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI NA ENGLJESKOM JEZIKU S TEMATIKOM: MENTALNA, MALIGNNA I KRONIČNA BOLEST RODITELJA	41
7.1. <i>The Science of Breakable Things</i> , Tae Keller	41
7.2. <i>Who Let the Gods Out?</i> , Maz Evans	41
7.3. <i>Helicopter Man</i> , Elizabeth Fensham	42

7.4.	<i>How to Be a Real Person (in Just One Day)</i> , Sally Warner.....	42
7.5.	<i>The Year My Mother Was Bald</i> , Ann Speltz i Kate Sternberg	42
8.	ZAKLJUČAK.....	44
9.	LITERATURA	46
10.	POPIS ANALIZIRANIH SLIKOVNICA	52
11.	OSTALE OPISANE SLIKOVNICE I DJELA.....	53
12.	PRILOZI.....	54

1. UVOD

Jedan od najvećih izazova s kojima se obitelj može suočiti jest kada član obitelji, a posebno roditelj, boluje od raka, kronične ili mentalne bolesti. Posebno je teško roditeljima maloljetne djece. U trenutku dobivanja dijagnoze u devet od deset slučajeva prva misao roditelja jest kako svoju bolest objasniti djetetu na najbolji način. Iako smo okruženi beskonačnom količinom informacija, nedostaje resursa za roditelje o tome kako pravilno prenijeti informacije o svojoj bolesti djeci. Ponukani time, roditelji i autori su posljednja dva desetljeća odlučili osmisliti slikovnice koje će pomoći djeci da bolje razumiju bolest roditelja i olakšati im izražavanje vlastitih osjećaja u novonastaloj situaciji.

U ovom radu pruža se kratak pregled dječje književnosti i njezinih vrsta. Dječja književnost igra važnu ulogu u razvoju djece, pružajući im priliku za uživanje u različitim žanrovima, razvijanje jezičnih vještina i razumijevanje svijeta oko sebe. U dječjoj književnosti slikovnice su posebno popularne i dragocjene za mlađu dobnu skupinu. U radu su opisana osnovna obilježja slikovnica u kontekstu dječje književnosti te su nabrojane i opisane vrste i funkcije slikovnica. Poseban oblik slikovnica koje se fokusiraju na različite teme i situacije s kojima se djeca mogu suočavati jesu problemske slikovnice. U radu je stavljen naglasak na pozitivan utjecaj korištenja problemskih slikovnica u obiteljskom okruženju i radu s djecom. Opisan je utjecaj problemskih slikovnica na razvoj i dobrobit djeteta, dan je kratak osvrt na problemske slikovnice nekad i sad te su nabrojane neke od najreprezentativnijih problemskih slikovnica koje su odabrali roditelji i stručnjaci. U radu je zatim opisana biblioterapija. Biblioterapija koristi dječju književnost, uključujući i problemske slikovnice, kao terapijsko sredstvo. Ona ima različite vrste i ciljeve, a dječja biblioterapija posebno se usredotočuje na pružanje podrške, izražavanje emocija i poticanje razumijevanja kroz čitanje i raspravu o knjigama.

U radu je zatim prikazano i analizirano devet slikovnica, na engleskom jeziku, s posebnim naglaskom na problemske slikovnice čija je tematika kronična, mentalna ili maligna bolest roditelja. Daje se kratak opis ilustracija, teksta i njihova odnosa, zatim se daje opis sadržaja i tematike slikovnice. Prikazani su rezultati raznih istraživanja

provedenih s djecom i roditeljima s ranije navedenim oboljenjima te se daje kratak osvrt na prednosti korištenja određene slikovnice. Analizirat će se kako ove slikovnice mogu pomoći u olakšavanju razumijevanja bolesti, smanjenju tjeskobe te poticanju otvorenih razgovora i izražavanja osjećaja kod djece. Nabrojana su i opisana neka djela iz ostalih žanrova dječje književnosti na engleskom jeziku s tematikom nošenja s mentalnim, malignim i kroničnim bolestima roditelja.

Cilj rada jest analiza problemskih slikovnica te prisutnosti tema mentalnih, kroničnih i malignih bolesti u različitim žanrovima dječje književnosti. Stavlja se naglasak na korištenje različitih resursa, posebno problemskih slikovnica, u situacijama kada je teško odrediti na koji način djetetu prenijeti informacije o bolesti roditelja. Fokus je podrška djetetu u uspješnom suočavanju s dijagnozom i svim izazovima koje ona nosi. Kroz istraživanje i analizu problemskih slikovnica cilj je pružiti uvid u njihovu ulogu kao korisnih alata za komunikaciju i emocionalnu podršku djetetu u takvim životnim situacijama.

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Pojam dječje književnosti pojavio se u prvoj polovici 20. stoljeća, a danas je dječja književnost postala prihvaćena kao jedan od važnih alata za potporu jezičnog razvoja i kreativnosti djece predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta. Dječja književnost može se definirati kao kvalitetna literatura koja obuhvaća različite žanrove, uključujući prozu, poeziju, beletristiku i publicistiku, a pisana je za djecu od najranije dobi do adolescencije, kao i djela napisana uzimajući u obzir razvojne karakteristike djece unutar svake dobne skupine (Yakar, 2014.)

Dječja književnost dio je književnosti koji obuhvaća djela koja po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi. Ta književna djela autori su ciljano namijenili djeci ili su tijekom vremena izgubila osobine koje su ih vezivale za određeno doba, postajući time prikladna za djecu. Djela dječje književnosti pridonose estetskom i društvenom razvoju djece te ih gotovo isključivo ili najviše čitaju djeca (Crnković, 1990).

Djela namijenjena djeci razlikuju se od knjiga za odrasle: pisana su za drugačiju publiku s drugačijim sposobnostima, potrebama i načinima čitanja. Djeca doživljavaju tekstove na nama nepoznat način, ali književnost za djecu na jedinstven način nesumnjivo obogaćuje i osnažuje um djeteta. Dječju književnost ne bismo trebali procjenjivati, čak i ako to činimo nesvjesno, prema istim kriterijima koje koristimo za knjige za odrasle. Prema Crnković (1966), djela dječje književnosti po tematici i formi pristupačna su djeci, a autori uzimaju u obzir dječju dob, dječje interese, potrebe i mogućnosti mladih čitatelja. Mnoga povijesno značajna djela, poput *Robinsona Crusoea*, čitaju isključivo djeca. Također, mnogi autori pišu samo za djecu ili jedan dio svoga stvaralaštva namjenjuju djeci. Zato nije neobično što se dječja književnost danas izdvaja kao poseban dio književnosti. Definiranje knjiga kao knjiga za djecu usredotočeno je na sadržaj i čitljivost, to jest na ono za što se smatra da će zanimati djecu ili biti prikladno za njih: jednostavnost stila, primjerenost vokabulara, sintaksa, duljina rečenica i sadržaja, s koncentracijom na radnju i duljinu samoga djela.

Tijekom različitih povijesnih razdoblja, od Grka i Rimljana do danas, ljudi su imali različite percepcije i koncepte djeteta, što je oblikovalo i zakone dječje književnosti. Djeca jesu ili postaju, prema riječima filozofa Marxa Wartofskog, „ono za što ih drugi smatraju i za što sama sebe smatraju da jesu, tijekom svoje društvene

komunikacije i interakcije s drugima“. Tako je i s dječjom književnošću: knjige koje čitamo u djetinjstvu odraz su vjerovanja, stavova i kulturološkog okruženja vremena u kojemu odrastamo i odraslih koji nam te knjige daju (Lerer, 2009).

2.1. Vrste dječje književnosti

Prema Crnković i Težak (2002), najčešće postoje tri pokazatelja pripadnosti nekog djela dječjoj književnosti:

1. Djelo je napisao „pisac za djecu“ sa svjesnom namjerom da piše za mlade čitatelje.
2. Djelo je izdao dječji odjel nakladničke kuće.
3. Djelo se u knjižnicama i prodajnim mjestima nalazi na policama koje su namijenjene djeci.

Premda postoje određeni pokazatelji koji ukazuju na pripadnost nekog književnog djela dječjoj književnosti, knjiga može biti dječja i ako nema nijedan od nabrojanih pokazatelja. Sukladno navedenim kriterijima, dječja književnost dijeli se u dvije skupine. Prva skupina obuhvaća slikovnice, dječju poeziju, priče i romane o djetinjstvu. Djela druge skupine su basne, romani o životinjama, pustolovni romani, povijesni romani, znanstvena fantastika, putopisi i biografska djela (Crnković i Težak, 2002: 14-15). Djela iz prve skupine većinski su ciljano namijenjena djeci i zadovoljavaju sva tri kriterija pripadnosti dječjoj književnosti. Djela poput onih Beatrix Potter namijenjena su djeci, pisana su ciljano za djecu te su ih tiskali nakladnici koji izdaju knjige za djecu. Književna djela poput *Priče o Petru Zecimiru* u vrijeme izdavanja su, kao i danas, prepoznata kao dio dječje književnosti. Djela iz druge skupine ne zadovoljavaju sva tri kriterija koji ukazuju na pripadnost dječjoj književnosti. To su djela koja su djeca s vremenom prisvojila od odraslih čitatelja. Knjige *Robinson Crusoe*, *Guliverova putovanja*, *David Copperfield* i mnoge druge nisu prvenstveno bile namijenjene djeci, ali su s vremenom postala dio dječje književnosti. Također, ta djela nisu tiskali nakladnici koji se uglavnom bave dječjim knjigama i u vremenu kada su nastala čitatelji, knjižničari i prodavači knjiga nisu ih prepoznali kao djela dječje književnosti.

3. SLIKOVNICA

Prva djetetova knjiga i početak čitateljskog iskustva najčešće je slikovnica. Iako djeca na samome početku nisu samostalni čitatelji slikovnice, one ih uvode u jedan sasvim novi svijet. Rano čitanje slikovnice često ima važnu ulogu u razvoju kulture čitanja, slušanja i predčitačkih sposobnosti kao važnih vještina za školski uspjeh. Važno je čitati mnogo i važno je čitati raznoliko, pa tako bilo koja slikovnica može postati „odskočna daska za ostale vrste“ (Maier 1993: 53), jer „bajkovita slikovnica priprema put za knjigu bajki, realistična slikovnica za realističnu dječju priču, slikovna priča u stihu za poeziju, tekstualna slikovnica za ilustriranu i neoslikanu pripovijetku“. Prema istraživanju koje su proveli Majhut i Batinić (2017), slikovnice pružaju višestruke poticaje za kognitivni razvoj djece tijekom intenzivnih razdoblja razvoja. Promatranje slika, razlikovanje glavnih i sporednih motiva, uočavanje detalja poput boja i oblika, povezivanje slika s tekstom, komunikacija s odraslima, samostalno „čitanje“ i pripovijedanje aktiviraju kognitivne procese koji potiču spoznaju i razumijevanje vanjskog svijeta.

U drugoj polovici 18. stoljeća razvija se specifična knjiga za djecu te dolazi do stvaranja dječje čitateljske publike u Hrvatskoj. Ernst Müller, autor ilustrirane dječje knjige *Slikovnica za razboritu mladež za ugodnu i korisnu zabavu* savjetuje djeci sljedeće:

„Ako hoćete u ovoj slikovnici naći uistinu ugodnu zabavu, morate zaposliti ne samo oči nego i razum: jer iskustvo nas je naučilo da nam i najljepše stvari jamče samo malo, trenutno zadovoljstvo, ako ih samo letimično pogledamo i ne promatramo ih s odgovarajućim razmišljanjem. Tako su često odlične i zabavne knjige u ruci nemarna i nepromišljena čovjeka jednako nekorisne kao da ništa ne sadrže; samo zbog toga što ih samo preleti očima, a da se razumno ne pozabavi njihovim dragocjenim sadržajem.“ (Müller 1792: 3, prema Majhut i Batinić, 2017: 292)

Tijekom 19. stoljeća dolazi do kvalitativnog i kvantitativnog razvoja dječje književnosti u Hrvatskoj. Djela dječje književnosti postaju dostupnija i pristupačnija te vizualno privlačnija, no još uvijek pretežito zabavnog i poučnog karaktera sa strogim pedagoškim pravilima toga vremena. Također, još je uvijek prisutna podjela literature s

obzirom na spol i dob čitatelja. Postojale su lektire za djevojčice i lektire za dječake te knjige za mlađu djecu i lektire za stariju djecu (Majhut i Batinić, 2017).

Pojam „slikovnica“ u 20. stoljeću ulazi u hrvatske rječnike, enciklopedije i leksikone. Noviji rječnici hrvatskoga jezika slikovnicu objašnjavaju kao knjigu sa slikama bez ili s malo teksta namijenjenu djeci predškolske dobi (Rječnik hrvatskoga jezika, 2000). Slično objašnjenje, „knjiga sa slikama namijenjena djeci“, imaju i opći enciklopedijski priručnici (Hrvatski opći leksikon, 2012).

3.1. Osnovna obilježja slikovnice

Autori Crnković i Težak (2002) navode da slikovnica nije čista književna vrsta, već kombinacija likovnog i književnog izraza. Slikovnica govori slikom i riječima te podrazumijeva suradnju dvaju umjetnika, ilustratora i pisca. U slikovnici ilustracije nisu samo likovni prikaz teksta, kao u ilustriranoj knjizi, ni pomoćno sredstvo za ostvarenje dijaloga, kao u stripu. Slikovnica se može opisati kao kratka književna vrsta, sa širokim rasponom tema te ima umjetničku ili obrazovnu funkciju. Djeca se kroz poučne slikovnice upoznaju s okolišem, životinjskim i biljnim svijetom, ljudskim aktivnostima te ponekad s nekim nastavnim predmetima. Umjetnička slikovnica nastoji čitatelju pomoći da doživi svijet i izgradi unutarnju povezanost s njim, kao i sa svakim drugim književnim djelom, poput bajke, priče ili pjesme.

Arizpe i Styles (2004) ističu da je slikovnica knjiga u kojoj priča ovisi o interakciji pisanog teksta i slike, gdje su oboje stvoreni s određenim estetskim ciljem. Slikovnica je nastala u okrilju dječje književnosti. Nije započela u okrilju likovne umjetnosti kao knjiga slikom, u čije se pojedine primjerke ponekad dodavao i tekst (Majhut i Batinić, 2017: 25). Ilustratori koriste niz tehnika, neku vrstu vizualne gramatike, pomoću kojih mogu izazvati osjećaje i dočarati atmosferu, baš kao što autori koriste riječi (Schwartz, 1982). Djeca mogu zaključiti sve veće razine nijansirane složenosti priče kako postaju vještiji u tumačenju implikacija ilustracija kroz zajedničko čitanje i rasprave s roditeljima i učiteljima.

Prema autorima Nikolajeva i Scott (2001), postoji najmanje pet načina na koje riječi i slike međusobno djeluju u slikovnicama, otvarajući mogućnosti čitateljima za iskustva i istraživanja:

1. simetrija – tekst i ilustracija imaju istu vrijednost i šalju istu poruku;

2. komplementarni – ilustracija i tekst pružaju informacije koje se nadopunjuju;
3. poboljšanje – ilustracija i tekst proširuju značenje drugoga;
4. kontrapunkt – ilustracija i tekst govore različite priče;
5. kontradikcija – izvan različitih narativa, ilustracija i tekst kao da potvrđuju suprotnost jedna drugoj.

Ovaj jezik simetrije, komplementarnosti, poboljšanja, kontrapunkta i kontradikcije može biti koristan nastavnicima i istraživačima pri odabiru literature koja će izazvati i proširiti interpretacijsku sofisticiranost djece i mladih. Preporučljivo je da ilustracije za djecu predškolske i rane školske dobi budu inspirativne, upotpune i obogate doživljaj priče, potaknu imaginaciju i stvaralaštvo te da u djetetu razvijaju osjećaj za likovno lijepo.

Alati koje koriste ilustratori za stvaranje svojih crteža jesu boja, linija, oblik, veličina i stil. U zapadnoeuropskoj kulturi crvena boja povezuje se s toplinom, uzbuđenjem i opasnošću, dok se plava boja povezuje sa smirenošću i hladnoćom. Kao što meki ili oštri oblici mogu stvoriti prijateljski ili zastrašujući učinak, kvaliteta linije, bilo da je oštra i nazubljena ili meka i glatka, može postaviti željeni osjećaj ili atmosferu slikovnice. Geste, izrazi lica, pa čak i položaj lika također mogu ponuditi naznake osobnosti, položaja i odnosa prikazanih likova (McCloud, 1994.) U slikovnici se mogu koristiti različiti stilovi ilustracija, a jedna od podjela razlikuje sljedeće stilove:

1. Apstraktni stil – izravan, koncizan pristup koji naglašava boju, oblik i koncept;
2. Stripovski stil – stiliziran prema stripovima, šaljiv i humorističan;
3. Ekspresionistički stil – naglašava emocije putem boje i manira;
4. Impresionistički stil – stavlja se naglasak na različite trenutke iz radnje s naglašenim svjetlosnim efektima;
5. Folklorni stil – oslanja se na tradiciju i sadržajem i tehnikom izrade;
6. Naivni stil – u izvedbi djeluje vrlo „djetinjasto“ i karakterizira ga dvodimenzionalnost;
7. Realistički stil – objekte i likove tretira se točno, uredno i realistično;
8. Nadrealistički stil – prikazuju se maštoviti detalji i fiktivni prizori;
9. Romantičarski stil – naglašavaju raskošno uokvirivanje scene s detaljnim ukrasima (Balić-Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

3.2. Vrste i funkcije slikovnica

Podjela slikovnica nastaje na temelju različitih kriterija. Prema Majhut i Zalar (2008), slikovnice se dijele s obzirom na: oblik, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku i sudjelovanje recipijenta. Majhut i Zalar 2012. godine proširuju podjelu te dodaju podjelu s obzirom na udio teksta koji posjeduju.

S obzirom na udio teksta slikovnice mogu biti potpuno bez teksta ili se mogu obilovati različitim vrstama tekstova.

Slikovnice po obliku su: leporello, nepoderive, slikovnica-igračka, *pop-up* multimedijaska slikovnica te elektronska slikovnica. Leporello slikovnice posebnog su oblika, one se razvlače i sklapaju poput harmonike. Nepoderive slikovnice i slikovnice-igračke namijenjene su najmlađim čitateljima te su izrađene od raznih čvrstih materijala. *Pop-up* slikovnice su interaktivne i djeci privlačne zbog iskakanja različitih 3D oblika pri okretanju stranica. Multimedijaska slikovnice vrlo su popularne zbog korištenja raznolikih medija i digitalnih sadržaja koji su današnjoj djeci vrlo bliski i zanimljivi. Elektronske slikovnice trenutno su još novitet u izradi slikovnica, ali jasan je potencijal slikovnica koje su uvijek nadohvat ruke i pružaju mnogobrojne mogućnosti jer se nalaze na digitalnim platformama.

Po strukturi izlaganja slikovnice mogu biti narativne i tematske. Narativne slikovnice pričaju priču, dok tematske imaju određenu tematiku o kojoj daju mnogo informacija.

Prema sadržaju, slikovnice mogu biti vrlo raznolike i gotovo je nemoguće navesti sve skupine tema kojima slikovnice pripadaju. Među najzastupljenijim su temama životinje, svakodnevni život, abeceda, igre i fantastika.

S obzirom na vrstu tehnike koja je upotrijebljena pri oblikovanju likovne dimenzije, slikovnice mogu biti fotografske, lutkarske, slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika, strip-slikovnice te interaktivne slikovnice.

U odnosu na sudjelovanje recipijenta, postoje slikovnice kojima se dijete samostalno služi i one za koje je potrebno posredovanje roditelja (Martinović i Stričević, 2011: 13).

Slikovnice se, također, određuju s obzirom na funkciju i pripadnost određenoj vrsti te se tako dijele na spoznajno-pojmovne, informativne, umjetničke i problemske (Crnković i Težak 2002).

- Spoznajno-pojmovne slikovnice imaju za cilj naučiti djecu gledanju na sat, vezanju vezica, razlikovanju boja, lijevo-desno i dr.
- Informativne slikovnice sadržajno su ispunjene informacijama o određenim temama te im je cilj informirati mladoga čitatelja o njegovoj bližoj i daljoj okolini.
- Umjetničke slikovnice razvijaju umjetničku osjetljivost djece, literarnu i likovnu kritičnost te ovisno o sadržaju razvijaju različite aspekte osobnosti, npr. empatiju.
- Umjetničke slikovnice mogu također biti problemske, informativne i spoznajno-pojmovne, dok problemske, informativne i spoznajno-pojmovne ne moraju nužno biti umjetničke.
- Problemske slikovnice tematiziraju različite probleme s kojima se dijete može susresti i načine nošenja s problemima. Više o problemskim slikovnicama bit će rečeno u daljnjem tekstu.

Autor Čačko (2000) definirao je različite funkcije slikovnice: zabavnu, iskustvenu, informacijsko-odgojnu, spoznajnu, estetsku te govorno-jezičnu.

Informacijsko-odgojna funkcija ima ulogu pomoći djeci razumjeti kako stvari i pojave imaju uzročno-posljedične veze. Omogućava djeci lakše razumijevanje vlastitih i tuđih emocija te osigurava pristup sadržajima vezanim uz osjećaje, zdravlje, ponašanje i odnose u obitelji i društvu.

Spoznajna funkcija omogućuje djetetu provjeru vlastitih dosadašnjih spoznaja o svijetu i ljudima oko sebe te daje povratnu informaciju o njihovoj ispravnosti.

Iskustvena funkcija temelji se na neizravnom prenošenju iskustva koje dijete samo ne bi moglo iskusiti i naučiti, ali slikovnicom na jednostavan i često humorističan način može (primjerice, multikulturalnost, posebne potrebe pojedinca).

Estetska funkcija omogućuje razvoj kritičnosti, ljubavi prema čitanju i osjećaja za lijepo. Cilj je izazvati određene osjećaje tijekom čitanja.

Zabavna funkcija od velike je važnosti za dječju slikovnicu jer zabavni sadržaji privlače djecu i obogaćuju njihov unutarnji svijet.

Govorno-jezična funkcija potiče razvoj govora, internalizaciju čitanja, bogaćenje rječnika te razvoj predčitačkih vještina.

Navedene se funkcije međusobno isprepliću; rijetko se jedna ostvaruje neovisno o drugoj.

4. PROBLEMSKA SLIKOVNICA

Problemske slikovnice djela su dječje književnosti namijenjena rješavanju problema. Krajnji cilj problemskih slikovnica jest pomoći djetetu da se suoči s problemom, kritički promišlja o problemu te pronađe rješenje (Martinović i Stričević, 2011). Prema Čičko (2006), problemska slikovnica bavi se problemskim situacijama u životu djeteta, uključujući njegove osjećaje, zdravlje, osobine ličnosti, ponašanje te odnose u obitelji i društvu.

Čitanje slikovnica o temama relevantnim za dječje živote može pružiti priliku djeci da se bave temama i iskustvima koja su im značajna i bitna (Sipe, 2008). Dokazana je djelotvornost rješavanja problema uz pomoć problemskih slikovnica iako taj proces može biti dugotrajan. Kada dijete provede mnogo vremena pažljivo čitajući odabrane problemske slikovnice i upozna se s likovima i događajima s kojima se oni susreću, vjerojatnije je da će se povezati s njima te suočen sa sličnim izazovima uvidjeti da postoji rješenje njegova problema. Neke od tema problemskih slikovnica su rastava roditelja, smrt u obitelji, loši odnosi s roditeljima, nasilje nad djecom, borba za dječja prava i njihov cjeloviti rast i razvoj (Čičko, 2000). Teme u problemskim slikovnicama koje se usredotočuju na temeljne događaje i emocije u životu čovjeka pružaju djeci priliku da razmišljaju o vlastitim emocijama i reakcijama na događaje oko sebe (Short, 2011). Nažalost, broj problemskih slikovnica na engleskom jeziku koje tematiziraju bolest roditelja nije velik, a gotovo da i nema slikovnica te tematike na hrvatskom tržištu, unatoč činjenici da je rak drugi najčešći uzrok smrti u Hrvatskoj, odmah nakon kardiovaskularnih bolesti.

Prema autorima Manworren i Woodring (1998), razumijevanje zdrave djece o bolesti, ozljedama i zdravlju od interesa je za stručnjake koji rade u području ranog obrazovanja. Vjerovanje da rano izlaganje problemskim slikovnicama može pridonijeti razvoju dječjeg znanja o svijetu oko njih može biti jedan od čimbenika koji pokreće učitelje i roditelje na odabir čitanja problemskih slikovnica kao jedne od metoda rada i pomoći djeci oboljelih roditelja. Identifikacija specifičnih karakteristika sadržaja dječjih slikovnica te viđenje roditelja kao suradnika i prenositelja znanja o zdravlju može pomoći učiteljima pri odabiru i pružanju odgovarajućih materijala djeci. Zbog tematike problemskih slikovnica pristup i proces izrade problemskih slikovnica razlikuje se od

izrade ostalih vrsta slikovnica. U izradi problemskih slikovnica sudjeluju ne samo ilustratori i pisci već i profesionalci iz različitih područja ljudske djelatnosti. Terapeuti, psiholozi, pedagozi i liječnici često surađuju pri stvaranju problemskih slikovnica. To je posebno važno jer je istraživanje koje je proveo Sipe (2008) pokazalo da djeca obraćaju pozornost na vizualne elemente slikovnice te uspostavljaju veze između ilustracija i vlastitih iskustava. Sipe je također otkrio da djeca prepoznaju umjetničke elemente u ilustracijama te na taj način razvijaju vlastito razumijevanje književnosti. Njegova istraživanja ukazuju na sofisticirano razumijevanje koje djeca pokazuju kada im se pruži prilika da obrate pozornost na umjetničke elemente poput završnih stranica slikovnice, boja, oblika, linija i obruba. Iz toga je zaključio da riječi u slikovnici možda nisu toliko važne mlađim čitateljima za razumijevanje cjelokupnog značenja kao što su crteži (Sipe, 2011).

4.1. Utjecaj problemske slikovnice na razvoj i dobrobit djeteta

Učitelji mogu koristiti dječju literaturu kako bi pomogli učenicima u rješavanju problema i predlaganju alternativnih odgovora na njihove probleme; na primjer, suočavanje s bolešću roditelja. Učeći strategiju rješavanja problema koju koristi glavni lik u problemskoj slikovnici, učenici imaju mogućnost naučiti postati neovisni i učinkoviti u rješavanju problema. Istovremeno, razvijaju empatiju i sposobnost stavljanja sebe u „tuđe cipele“.

Istraživanje dječjih predodžbi bolesti i zdravlja pokazalo je da se dječji koncepti kvalitativno mijenjaju s kognitivnim razvojem. Prema Piagetovim fazama kognitivnog razvoja, promjene i napredak u konceptualizaciji problema kod djece usklađeni su s tim fazama (Bibace i Walsh, 1981). Rezultati istraživanja ukazuju na važnost kvalitetne pripreme i suradnje stručnjaka u izradi problemske slikovnice jer su kasnije studije potvrdile podjelu dječjih objašnjenja bolesti u kategorije paralelne s Piagetovim *predoperacijskom fazom*, *fazom konkretnih operacija* i *formalnom operativnom fazom kognitivnog razvoja* (Kalish, 1996). Predoperacijska faza podrazumijeva korištenje simbola, jezični razvoj, razvijanje memorije i mašte, ali razmišljanje je uglavnom nelogično i nereverzibilno. U fazi konkretnih operacija djeca razvijaju logičko i sistematično razmišljanje. U formalnoj operativnoj fazi pojedinac koristi logičko razmišljanje i simbole povezane s apstraktnim konceptima. Mogu manipulirati

simbolima povezanim s konkretnim objektima i razumjeti koncepte konzervacije, poput broja, duljine, tekućine, mase, težine, površine i volumena (Haitt i Hummel, 2003). Mnogi programi predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja temelje se na Piagetovoj teoriji, koja pruža dio temelja za konstruktivističko učenje. Stoga razumijevanje kognitivnog razvoja djeteta i prilagođavanje problemske slikovnice prema tim saznanjima igra ključnu ulogu u stvaranju učinkovitih alata za pomoć djeci u suočavanju s problemima i poticanju njihova razvoja.

Zaključci istraživanja koje su proveli Solomon i Cassimatis (1999) ukazuju na to da djeca predškolske dobi posjeduju mnogo znanja o klicama, simptomima bolesti i kontaminaciji. Međutim, zbog njihovih kognitivnih ograničenja, djeca nisu sposobna donositi zaključke o uzročno-posljedičnim odnosima koji povezuju klice i bolesti. Rushforth (1999) je zaključio da kada su prepuštena vlastitim resursima, djeca sama upotpunjuju nepotpune podatke, što može rezultirati nerazumijevanjem i strahovima. Jedno područje nespornosti istraženo u istraživanju jest pojam imanentne pravde. Postavlja se pitanja vjeruju li mlađa djeca da se bolest javlja kao kazna za loše ponašanje, primjerice, uzimanje nečega što ne bi smjeli imati ili kao rezultat bioloških uzroka, kao što su klice. Iako neka djeca povremeno povezuju bolest s lošim ponašanjem, veća je vjerojatnost da će izabrati zarazu umjesto imanentne pravde kao objašnjenje za bolest (Solomon i Cassimatis, 1999). Čitanjem problemskih slikovnica na temu bolesti smanjuje se mogućnost prepuštanja djece vlastitim resursima i popunjavaju se rupe u njihovu znanju koje bi djeci mogle predstavljati problem pri nošenju s problemima poput bolesti u obitelji, na način primjeren njihovu kognitivnom razvoju.

Montag i suradnici (2015) proveli su istraživanje o rječniku slikovnica namijenjenih predškolicima i otkrili su da slikovnice sadrže veću raznolikost riječi u usporedbi s jezikom koji odrasli koriste pri razgovoru s djecom. Odnosno, slikovnice često sadrže više riječi i više jedinstvenih riječi. U istraživanju iz 2021. godine Dawson i suradnici utvrdili su da su „riječi iz slikovnica“ sofisticiranije od riječi koje se često koriste u svakodnevnom razgovoru s djecom. Riječi iz slikovnica češće su imenice i pridjevi, dulje su i morfološki složenije. Riječi su često apstraktne, stječu se kasnije u razvoju i izazivaju veću emocionalnu reakciju. Slušanje jezika iz slikovnica, stoga, pruža izloženost rječniku koji se kvantitativno i kvalitativno razlikuje od onoga koji djeca doživljavaju putem svakodnevne komunikacije. Logan i suradnici (2019)

procjenjuju da će se djeca kojima se čita pet puta tjedno do pete godine života susresti s dodatnih 1,4 milijuna riječi u usporedbi s djecom kojoj se ne čita. U longitudinalnoj studiji Griffiths i suradnici (2020) otkrili su da je razina jezičnih vještina u dobi od 5. do 6. godine dobar prediktor uspješnosti prepoznavanja emocija u dobi od 10. do 12. godine te da su djeca s jezično-govornim poremećajima imala poteškoće u prepoznavanju tipičnih emocija na licu i u glasu. Iz tih podataka nije moguće zaključiti uzročnu vezu, no jezik se smatra „kritičnim sastojkom“ u percepciji i doživljavanju emocija.

Na temelju višegodišnjih istraživanja čitanja djece, Sipe (2000) je razvio utemeljenu teoriju razumijevanja književnosti kod mlađih čitatelja dok čitaju i/ili slušaju problemske slikovnice. Čini se da postoje tri glavna impulsa dječje reakcije na književnost:

- 1) hermeneutički impuls ili želja za znanjem;
- 2) osobni impuls ili potreba za povezivanjem priče s vlastitim životom;
- 3) estetski impuls koji potiče kreativni potencijal čitatelja da oblikuje priču i učini je svojom. Sipe (2000) tvrdi da je najbogatije književno razumijevanje rezultat interakcije svih triju impulsa.

Djela dječje književnosti, poput bajki i problemskih slikovnica, prenose djetetu poruku da je borba protiv ozbiljnih teškoća u životu neizbježna i da predstavlja neotuđivi dio ljudskog postojanja. Međutim, ako se osoba ne povuče, već s čvrstim stavom dočeka neočekivane i često nepravedne teškoće, tada će savladati sve prepreke i na kraju izaći kao pobjednik (Bettelheim, 2000). Učitelji koji potiču čitanje problemskih slikovnica te potiču razgovor o njima stvaraju djecu koja postaju samouvjereni čitatelji i pisci s razvijenim kritičkim razmišljanjem, sposobnošću internalizacije i razumijevanja osjećaja te sposobnošću rješavanja problema. Omogućavanje sudjelovanja u čitanju slikovnice na maštovite načine omogućuje djeci da postanu aktivni sudionici u priči, a ne samo pasivni promatrači tuđeg pričanja.

4.2. Problemske slikovnice nekad i sad

Problemske slikovnice vrsta su slikovnica koje se bave temama i situacijama s kojima se djeca mogu suočiti i koje im mogu predstavljati izazove. Ove slikovnice često

se koriste kao alat za poticanje dječjeg razumijevanja, empatije i rješavanja problema. Neke od razlika između problemskih slikovnica danas i nekad su sljedeće:

Raznolikost tema. Današnje problemske slikovnice pokrivaju širok spektar tema koje su relevantne za suvremeno društvo i današnju djecu. To uključuje slikovnice o razvodima, različitim obiteljskim problemima, socijalnoj inkluziji, mentalnom zdravlju, tjelesnim razlikama, bolesti roditelja i mnogim drugim temama koje su postale važne u suvremenom vremenu. U prošlosti, problemske slikovnice često su se fokusirale na osnovne probleme kao što su dijeljenje, prijateljstvo i rješavanje sukoba.

Društvena osviještenost. Danas se problemske slikovnice sve više usmjeravaju na promicanje društvene osviještenosti i razumijevanja različitosti. One često pružaju priliku djeci da se upoznaju s različitim kulturama, jezicima, običajima i životnim iskustvima. Ove slikovnice pomažu djeci da razviju poštovanje prema drugima i nauče prihvaćati različitosti.

Inkluzivnost. Suvremene problemske slikovnice sve više promiču inkluzivnost i prikazuju likove s različitim sposobnostima, tjelesnim izgledom i emocionalnim iskustvima. One se trude stvoriti slike koje odražavaju raznolikost dječje publike kako bi se djeca mogla poistovjetiti s likovima i razumjeti različite perspektive.

Interaktivnost. Danas se često koriste interaktivne slikovnice koje potiču djecu da aktivno sudjeluju u priči. To može uključivati zadatke, pitanja za razmišljanje, mjesto za crtanje ili pisanje te druge aktivnosti koje potiču dječju kreativnost i angažman.

U literaturi se spominje nekoliko općih trendova u slikovnicama koji su se mijenjali tijekom povijesti. U prošlosti su mnoge slikovnice prikazivale stereotipne rodne uloge, s dječacima i djevojčicama te odraslima koji su imali određene uloge i ponašanja. Mnoge rane slikovnice često su imale ograničen prikaz različitih kultura, rasa, religija i životnih pozadina. Također, teme slikovnica uglavnom su bile jednostavne pripovijesti, često rimovane i namijenjene za zabavu, a nisu se bavile složenim ili izazovnim pitanjima. Mnoge suvremene slikovnice nastoje prikazati raznolike likove, kulture i obiteljske strukture, promoviraju inkluziju i reprezentaciju. Mnoge slikovnice danas obrađuju širok spektar društvenih problema, poput vršnjačkog nasilja, bolesti djeteta ili roditelja, zaštite okoliša, mentalnog zdravlja i socijalne pravde. Završno, moderna slikovnica često ne podliježe tradicionalnim rodnim ulogama te

prihvaća širi raspon identiteta i ljudskih iskustava. Važno je napomenuti da iako danas postoji veći naglasak na obrađivanju različitih tema u slikovnicama, također se čitaju tradicionalne slikovnice koje su voljene već generacijama. Cilj je pružiti teme koje zabavljaju, educiraju te promiču empatiju i razumijevanje među mlađim čitateljima.

Problemske slikovnice o bolesti roditelja nisu tako učestale kao neke druge teme u dječjoj književnosti. Ipak, nekoliko je zapaženih slikovnica koje obrađuju tu temu, pružajući podršku i razumijevanje djeci suočenoj s bolešću roditelja. Te slikovnice imaju za cilj pomoći djeci upravljati svojim emocijama i nositi se s izazovima s kojima se susreću. Izdavači i autori prepoznaju važnost bavljenja osjetljivim temama kao što je bolest roditelja jer bolest roditelja može imati dubok utjecaj na mlade čitatelje.

4.3. Najreprezentativnije problemske slikovnice na engleskom jeziku

Navedene problemske slikovnice napisane na engleskom jeziku obrađuju različite teme kao što su prihvaćanje sebe, empatija, otpornost i prihvaćanje različitosti. Dobile su pozitivne povratne informacije od roditelja i stručnjaka zbog uspješnosti obrade izazovnih tema i promicanja važnih rasprava te uspješnog angažiranja djece, poticanja na razgovor i poučavanja vrijednim životnim lekcijama.

The Bad Seed, Jory John i Pete Oswald

The Bad Seed, autora Joryja Johna i ilustratora Petea Oswalda, popularna je slikovnica koja priča priču o naizgled „lošoj“ sjemenki koja doživljava osobnu transformaciju. Sjemenka opisuje svoje nestašno ponašanje, poput neposluha i nepoštovanja prema drugima, te bezobzirnost. Međutim, kako priča napreduje, sjemenka shvaća da više ne želi biti loša i kreće na putovanje samootkrivanja i promjene. Kroz humor i privlačne ilustracije, knjiga istražuje teme empatije, osobnog rasta i moći pozitivnih izbora. Poučava djecu o potencijalu za promjenu i potiče ih da gledaju dalje od prvih dojmova.

The Day the Crayons Quit, Drew Daywalt i Oliver Jeffers

Radnja slikovnice Drewa Daywalta i Olivera Jeffersa, *The Day the Crayons Quit*, vrti se oko kutije bojica koje stupaju u štrajk. Svaka bojica piše pismo izražavajući svoje nezadovoljstvo vlasniku Duncanu. Neke su umorne od prekomjernog korištenja,

dok se druge osjećaju zapostavljenima ili nedovoljno cijenjenima. Predivno ilustrirana slikovnica vodi mlade čitatelje na šareno i humoristično putovanje dok otkrivaju jedinstvene perspektive svake bojice i kreativna rješenja koja Duncan pronalazi kako bi ih ponovno usrećio. Slikovnica potiče djecu na razmišljanje izvan okvira te slavljenje kreativnosti i individualnosti.

Strictly No Elephants, Lisa Mantchev i Taeun Yoo

Strictly No Elephants, autorice Lise Mantchev i ilustratorice Taeun Yoo, dirljiva je slikovnica koja slavi prijateljstvo i inkluzivnost. Priča prati malenog dječaka čiji je kućni ljubimac slon. Odbijen od strane Kluba kućnih ljubimaca jer slonovi nisu dozvoljeni, dječak odlučuje stvoriti vlastiti klub u kojemu su svi ljubimci dobrodošli, bez obzira na njihov oblik ili veličinu. Slikovnica naglašava važnost prihvaćanja različitosti i ističe radost u pronalaženju pripadnosti na neočekivanim mjestima. *Strictly No Elephants* donosi nježnu poruku suosjećanja i inkluzivnosti koja rezonira kako kod djece tako i kod odraslih.

The Invisible Boy, Trudy Ludwig i Patrice Barton

The Invisible Boy slikovnica je koju je napisala Trudy Ludwig i ilustrirala Patrice Barton, a priča prati dječaka po imenu Brian koji se osjeća nevidljivim jer ga njegovi vršnjaci često zanemaruju i ne primjećuju. Slikovnica prikazuje Brianovu usamljenost i želju da bude primijećen i uključen u grupu. Međutim, sve se mijenja kada u razred dolazi novi dječak, Justin, koji postaje njegov prijatelj. Kroz njihovo prijateljstvo, Brian dobiva samopouzdanje i postaje vidljiv i prihvaćen u školskoj zajednici. *The Invisible Boy* knjiga je koja ističe važnost empatije, prihvaćanja i inkluzije te ndahnjuje čitatelje da budu osjetljivi prema drugima i da promiču prijateljstvo i jednakost.

A Bad Case of Stripes, David Shannon

A Bad Case of Stripes, autora i ilustratora Davida Shannona, slikovnica je o djevojčici Camilli Cream koja se stalno prilagođava očekivanjima drugih. Jednoga dana dobiva „slučaj pruga“ po tijelu, koje mijenjaju boje i oblike prema tuđim željama. Kroz susret s jednom gospođom, Camilla uči prihvatiti i voljeti sebe takvu kakva jest. Knjiga

kroz ilustracije i duhovitu priču potiče čitatelje da budu autentični i prihvate svoju jedinstvenost. *A Bad Case of Stripes* poučava djecu važnosti samoprihvatanja i ljubavi prema sebi, bez obzira na mišljenje drugih.

The Rabbit Listened, Cori Doerrfeld

The Rabbit Listened, autora i ilustratora Coria Doerrfelda, osjetljiva je i inspirativna slikovnica koja ističe važnost slušanja i podrške. Priča prati dječaka koji se suočava s teškom situacijom. Prilikom susreta s različitim životinjama, svaka pokušava utješiti dječaka na svoj način, ali samo zec jednostavno sluša i pruža podršku bez osuđivanja. Kroz tu podršku dječak pronalazi način da se suoči s izazovima. *The Rabbit Listened* potiče djecu da budu suosjećajni i pažljivi slušatelji.

Giraffes Can't Dance, Giles Andreae i Guy Parke-Ree

Autor Giles Andreae i ilustrator Guy Parke-Ree osmislili su slikovnicu o žirafi Geraldju koja želi plesati, ali misli da je nespretna. No susret s mudrom šišmišicom mijenja Geraldovo razmišljanje. Shvativši da je svatko jedinstven i da može pronaći svoj vlastiti način izražavanja, Gerald konačno otkriva svoj ritam i pleše na svoj, jedinstven način. Ova prekrasna i inspirativna knjiga s ilustracijama potiče djecu da vjeruju u sebe i slijede svoje snove. Slikovnica *Giraffes Can't Dance* slavi individualnost i hrabrost da budemo ono što jesmo.

The Dot, Peter H. Reynolds

The Dot, autora i ilustratora Petera H. Reynoldsa, slikovnica je o djevojčici Vashti, koja otkriva svoju kreativnost nakon učiteljeva inzistiranja da nacrtaju jednu točku na papiru i potom je potpiše. Međutim, kada učitelj izloži njezinu točku na zidu, ona se počinje osjećati nadahnuto. To je potiče da istraži svoju kreativnost i počne stvarati umjetnička djela. Kroz jednostavne ilustracije slikovnica *The Dot* potiče čitatelje da prigrlu svoju kreativnost, vjeruju u sebe i cijene ljepotu jedinstvenosti.

The Most Magnificent Thing, Ashley Spires

The Most Magnificent Thing, autorice i ilustratorice Ashley Spires, inspirativna je slikovnica o djevojčici koja ima veliku viziju i odlučuje stvoriti „najnevjerojatniju stvar“. Unatoč mnogim preprekama i neuspjesima, ona ne odustaje. Uz pomoć svoje

mašte i upornosti, djevojčica uči važne lekcije o strpljenju, kreativnosti i vjerovanju u sebe. Slikovnica potiče mlade čitatelje da istraže svoju maštu, nauče da su neuspjesi normalan dio procesa stvaranja i inspirira ih da slijede svoje snove. *The Most Magnificent Thing* ohrabrujuća je slikovnica koja slavi snagu ustrajnosti i vlastitu unutarnju snagu.

Stand Tall, Molly Lou Melon, Patty Lovell i David Catrow

Stand Tall, Molly Lou Melon, autorice Patty Lovell i ilustratora Davida Catrowa, inspirativna je slikovnica o djevojčici Molly Lou Melon koja je jedinstvena na svoj način. Molly Lou Melon ima velike zube, pomalo kriv hod i neobičan glas, ali ima i ogroman duh i samopouzdanje. Kada se suoči s izazovima i zlobnim komentarima vršnjaka, Molly Lou Melon ne dopušta da je to obeshrabri. Slikovnica potiče čitatelje da prihvate sebe i druge takvima kakvi jesu, da cijene svoju jedinstvenost i da se ne daju obeshrabriti negativnim mišljenjima.

5. BIBLIOTERAPIJA

Naziv *biblioterapija* sastoji se od grčkih riječi *βιβλος* – 'knjiga' i *θεραπεύω* – 'liječim'. Riječ *biblioterapija* prvi je upotrijebio Samuel Crothers 1916. godine u časopisu *Atlantic Monthly*. Godine 1961. u Webster's Third New International rječniku objavljena je definicija koja je 1968. službeno prihvaćena: „Biblioterapija je upotreba biranih materijala za čitanje u terapeutske svrhe, u medicini i psihijatriji. To je vođeno čitanje do rješavanja osobnih problema.“ (Crothers, 1916: 291, prema Bašić, 2021)

Od početka 20. stoljeća mnogi drugi autori ponudili su svoj opis i viđenje biblioterapije. Kako se biblioterapija, baš kao i psihoanaliza, s vremenom razvijala i postala znanstveno utemeljena, danas je rabe učitelji, knjižničari, psihoterapeuti, psihoanalitičari i psihijatri. Prvi je put sustavno i znanstveno primijenjena u psihijatriji, gdje se čitanjem i razgovorom o odabranim tekstovima pomaže osobama s neurozama i psihozama (Marrs, 1995).

Prema autorima Pardeck i Pardeck (1994), biblioterapija je korištenje literature za poučavanje o problemima s kojima se pojedinac suočava kroz poistovjećivanje s likom u književnom djelu. Amer (1999) dječju biblioterapiju definira kao korištenje dječje književnosti za promatranje razmišljanja i osjećaja djece o samopoštovanju, iskustvu življenja s kroničnom bolešću i sposobnosti povezivanja s glavnim likom u sličnoj situaciji.

Autori Hebert i Grad (2000) proces biblioterapije temelje na klasičnom psihoterapijskom principu poistovjećivanja s likom ili situacijom u priči, katarzom (gdje učenik dobiva inspiraciju) i uvidom (koji dovodi do motivacije za pozitivne promjene). Djeca se biblioterapijom mogu povezati s komponentama priče i razviti osobne odnose s likovima, što im pomaže u suočavanju s vlastitim izazovnim emocijama (Ianquinta i Hipsky, 2006).

Autorica priručnika za početnike *Biblioterapija i poetska terapija*, Ivana Bašić, definira biblioterapiju kao program djelovanja temeljen na interakciji medija i ljudi, odnosno vođeno čitanje napisanih materijala s ciljem postizanja razumijevanja i rješavanja problema važnih za osobne i terapeutske potrebe pojedinca (Bašić, 2021). Biblioterapija ima mnogo definicija, no svima je zajedničko da dobro odabrane knjige pomažu ljudima u rješavanju problema.

5.1. Vrste i ciljevi biblioterapije

U literaturi se javlja nekoliko podjela, no najšire prihvaćena i korištena jest podjela na institucionalnu, kliničku ili terapijsku te razvojnu ili edukacijsku biblioterapiju. Vrste biblioterapije razlikuju se prema: različitim ciljevima kojima teži proces biblioterapije, mjestu provođenja procesa biblioterapije (ustanove koje koriste biblioterapiju) te stručnjacima koji su educirani i sposobni provoditi metodu biblioterapije (liječnici, socijalni radnici, knjižničari, psiholozi, učitelji itd.).

Institucionalna biblioterapija opisana je kao kontrolirana medicinska praksa u specifičnim psihijatrijskim ustanovama koju provodi isključivo medicinski i liječnički tim kao dodatnu metodu liječenja. Klinička ili terapijska biblioterapija koristi se u terapijske svrhe za određene skupine pacijenata te se odnosi na prilagođavanje nakon teške bolesti, identificiranje, prepoznavanje i prihvaćanje vlastitih emocija. Ta vrsta biblioterapije podrazumijeva suradnju medicinskog osoblja i socijalnih radnika. Razvojna ili edukacijska biblioterapija ne odnosi se samo na pacijente koji se oporavljaju od bolesti, već je cilj osobni razvoj, prepoznavanje i/ili prevencija mogućih problema te se primjenjuje u zajednici (Cronje, 1993).

Autorica Daiva Janavičienė (2010) ističe da je institucionalna biblioterapija izravno povezana s kliničkim liječenjem bolesti te je sudjelovanje liječnika ključno, dok ostali članovi tima mogu pomoći liječniku u dijelovima procesa biblioterapije koji ne zahtijevaju posebna medicinska znanja. Institucionalna biblioterapija može se provoditi samo u knjižnicama medicinskih ustanova, a provode je isključivo knjižničari zaposleni u tim ustanovama. Cilj institucionalne biblioterapije jest liječenje, posebice duševnih bolesti. Odabrani tekstovi imaju značajan utjecaj, stoga je važno praćenje napretka – kako osoba reagira na tekst, treba li pacijent nastaviti čitati i analizirati tekst ili je potrebno promijeniti tekst, koja literatura ima slabije ili jače djelovanje itd. Odluku o promjeni literature može donijeti samo liječnik.

Terapijska ili klinička biblioterapija razlikuje se od institucionalne po svojim ciljevima. Glavni cilj terapijske biblioterapije nije liječenje bolesti, već pružanje pomoći u prevladavanju izazova s kojima se osoba suočava. Terapijska biblioterapija može se provoditi institucionalno ili privatno te u grupama. Cilj terapijske biblioterapije jest pomoći ljudima da se prilagode velikim promjenama u životu ili životnom okruženju, kao što su emocionalni problemi, problemi u ponašanju, dugoročni invaliditet ili teške,

kronične bolesti. Glavna svrha terapijske biblioterapije jest pokazati osobi da nije jedina koja se nalazi u određenoj situaciji te prikazati kako su drugi ljudi iskusili slične probleme (Janavičienė, 2010).

Razvojna ili edukacijska biblioterapija koristi se u većini društvenih institucija, poput zdravstvenih ustanova, knjižnica, socijalnih ustanova, škola i školskih knjižnica, zatvora i slično. Razvojna biblioterapija ima najšire područje djelovanja i korištenja metoda. Svrha razvojne biblioterapije jest osobni razvoj, odnosno harmonizacija društvenih odnosa. Razvojna biblioterapija pruža poticaj za razvoj uravnotežene osobnosti te potiče čitanje i razumijevanje teksta (Janavičienė, 2010). Razvojna biblioterapija prikladan je oblik pomoći za mlade čitatelje koji se suočavaju s raznim životnim situacijama, poput bolesti roditelja. Kroz doživljaje likova iz literarnih djela, mladi mogu pronaći utjehu i razumijevanje u sigurnom okruženju.

Pri provođenju biblioterapije tijekom nastavnog procesa javljaju se pojmovi *biblioterapija* i *literarna biblioterapija*. Pojmovi *biblioterapija* i *literarna biblioterapija* ne rabe se kao sinonimi te ne koriste iste metode rada. U literarnoj biblioterapiji isključivo se koriste književni tekstovi, a kod klasične biblioterapije dopušteno je korištenje bilo kojeg teksta. Literarna biblioterapija javlja se kao obogaćeni oblik biblioterapije te stavlja naglasak isključivo na uporabu književnoumjetničkih tekstova te koristi posebnu metodu MED ciklus, koja se ne koristi u klasičnoj biblioterapiji (Bušljeta i Piskač, 2018). Piskač (2018: 63) opisuje MED ciklus kao proces međusobne motivacije misli, emocija i događaja u književnome djelu, a sve kako bi se stekao uvid.

Q. B. Cronje (1993) utvrdio je da biblioterapija ima tri glavna cilja: Terapeutski cilj, koji teži razumijevanju kognitivnih i emocionalnih ponašanja te promjena u društvenim odnosima. Osoba može razviti dublji uvid u svoje emocionalno stanje te stvoriti pozitivne promjene u načinu na koji se ponaša i komunicira s drugima. Obrazovni cilj usmjeren je na osobni razvoj; čitanjem odabranih tekstova osoba može proširiti svoje znanje, razviti kreativnost i samopouzdanje te razviti nove perspektive i ideje. Opuštajući cilj jest pružanje relaksacije i oslobađanje od stresa i napetosti čitanjem prikladnih tekstova koji imaju umirujući učinak na osobu.

Bašić (2021: 16) navodi specifične ciljeve biblioterapije:

- povećati samorazumijevanje i ispravno samoopažanje;
- povećati osjetljivost za interpersonalne odnose;

- osvijestiti životnu orijentaciju;
- razviti kreativnost i samoizražavanje;
- ohrabriti pozitivno mišljenje i kreativno rješavanje problema;
- ojačati komunikacijske vještine, osobito vještine slušanja i govorenja;
- ujediniti različite aspekte osobnosti radi psihičke cjelovitosti;
- osloboditi presnažne emocije i osloboditi se od napetosti;
- steći novo mišljenje s pomoću novih ideja, uvida i informacija;
- pomoći sudionicima da osjete oslobađajuće i iscjeljujuće kvalitete ljepote.

5.2. Dječja biblioterapija

Potrebno je znati kako djetetu možemo pomoći te kakve resurse iskoristiti za pojedino dijete i razred koji pohađa. Kroz vođenu razrednu raspravu o problemima lika iz odabranog djela učenici mogu razgovarati o problemima i donijeti krajnji zaključak da se i drugi ljudi nose s istim poteškoćama. Taj dijalog pomaže učenicima da razviju uvid u poteškoće s kojima se likovi nose i daje mogućnost za raspravu o prednostima i nedostacima predloženih rješenja. Osim toga, razred može osmisliti moguća rješenja za vlastite probleme koristeći svoj novostečeni uvid nakon pročitane slikovnice.

Želimo li pomoći djetetu koje tuguje ili je zabrinuto za zdravlje svojih bližnjih, moramo imati znanje i razumijevanje djece različite dobi, njihova poimanja svijeta, reakcija i pokazatelja tugovanja. Važno je razmotriti dobrobit djece koja žive s roditeljima koji boluju od kroničnih, malignih ili mentalnih bolesti. Osim tipičnih izazova djetinjstva, ta se djeca također moraju nositi sa strahom od gubitka roditelja, smanjenom roditeljskom dostupnošću, često povećanom količinom kućanskih obveza te čestim promjenama rasporeda i rutina (Armistead, Klein i Forehand, 1995).

Katkad se učitelji sustežu od dužnosti da sa svojim učenicima razgovaraju o teškim temama poput kroničnih ili mentalnih bolesti jer smatraju da je djeci suviše teško ili osjećaju da bi im bilo previše preuzeti odgovornost za takvo što. Kada roditelj djeteta u razredu oboli od kronične, mentalne ili maligne bolesti, učitelji često zauzimaju važnu ulogu u procesu razumijevanja novonastale situacije i nošenja s njom.

Dyregrov (2001) tvrdi da su učitelji potencijalni pomagači iz nekoliko razloga:

- učitelji poznaju svako pojedino dijete u razredu i njihove osobnosti;
- učitelji poznaju „kulturu“ pojedinog razreda;

- učitelji su stručnjaci u prenošenju znanja djeci;
- učitelji raspolažu znanjem okupacijske pedagogije i znaju kako pomoći djeci koristeći različita izražajna sredstva za što uspješnije nošenje s kriznim događajima;
- djeca dobro poznaju učitelje i vjeruju im.

Ti aspekti čine učitelje jedinstvenim potencijalom za suočavanje s dječjim potrebama u situacijama poput bolesti roditelja.

Prilikom odabira primjerene dječje literature Maich i Kean (2004) predlažu učiteljima odgovoriti na sljedeća pitanja: Je li priča jednostavna, jasna, kratka i uvjerljiva? Je li na odgovarajućoj razini čitanja i razvojnoj razini djeteta? Odgovara li priča osjećajima, potrebama, interesima i ciljevima čitatelja? Pokazuje li kulturnu raznolikost, spolnu inkluzivnost, osjetljivost na agresiju i vršnjačko nasilje? Pokazuju li likovi vještine suočavanja s poteškoćama i hoće li problemska situacija imati rješenje?

Temeljno je pravilo da bi djeci koja tuguju trebali pomoći roditelji ili skrbnici te učitelji koji svojom osjetljivošću i bliskošću mogu olakšati djetetove misli i osjećaje. To znači da će okolina u kojoj se tugujuća djeca nalaze prihvatiti njihovu tugu i imati za nju strpljenja (Dyregrov, 2001).

6. ANALIZA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA NA ENGLISKOM JEZIKU

Nastavak rada posvećen je analizi problemskih slikovnica namijenjenih djeci roditelja oboljelih od kroničnih, malignih ili mentalnih oboljenja. Postoje mnoge kvalitetne problemske slikovnice ove tematike na engleskom jeziku, a odabrala sam i detaljno opisala devet. Nažalost, na hrvatskom tržištu nema mnogo prevedenih ili izdanih problemskih slikovnica ovakve tematike.

6.1. *Some Days: A Tale of Love, Ice Cream and My Mom's Chronic Illness*

Autorica: Julie A. Stamm

Ilustratorica: Chamisa Kellogg

Navedena slikovnica sastoji se od 30 stranica, a posljednja stranica namijenjena je kratkim biografijama autorice Julie A. Stamm i ilustratorice Chamise Kellogg. Slikovnica je ispunjena jednostavnim ilustracijama i mnoštvom boja. Tekstovi u slikovnici kratki su, sažeti i dobro vidljivi uz ilustracije. Mala količina teksta i jednostavnost ilustracija ukazuju na to da je slikovnica namijenjena djeci predškolskog i ranog školskog uzrasta.

Glavni su likovi slikovnice dječak Wyatt i njegova mama Rosie. Na samom početku slikovnice upoznajemo Wyatta i mamu Rosie, a narator priče je dječak. On opisuje kako se njegova majka svakoga dana svojim supermoćima bori s multiplom sklerozom. Problemska slikovnica govori o svakodnevici života s MS-om te na vrlo jednostavan i nimalo zastrašujući način educira i upućuje čitatelja na razumijevanje kroničnih bolesti, u ovom slučaju multiple skleroze. Multipla skleroza (MS) autoimuna je bolest koja prvenstveno „napada“ bijelu masu središnjega živčanog sustava. Nastanak multiple skleroze prate mnogi poremećaji različitog stupnja, od blage ukočenosti i otežanog hodanja do potpune oduzetosti, sljepoće itd. U svijetu od multiple skleroze boluje preko dva milijuna ljudi, i to uglavnom u razvijenim zemljama svijeta. Bolest se češće pojavljuje kod žena nego kod muškaraca (3:2) (Tešija Kuna, 2004).

Razlog izrade ove slikovnice bila je autoričina osobna borba s multiplom sklerozom i manjak literature namijenjene malim čitateljima. U slikovnici su prikazani pokazatelji MS-a koje maleno dijete može primijetiti, a ponekad ga mogu i zbuniti.

Prikazane su ilustracije u kojima je mama umorna, usporena, hoda pomoću štapa za hodanje, koristi se invalidskim kolicima i dr. Slikovnica nema jednu priču s uvodom, zapletom i završetkom, već prikazuje različite svakodnevne zgode i nezgode Wyattta i njegove mame Rosie. Na jednoj ilustraciji prikazana je mama koja je umorna i potreban joj je štap za hodanje, ali taj štap ponekad postaje čarobni štapić, a mama superheroj, čija je Wyatttu najdraža supermoć palačinke s čokoladom. Dječak Wyatt dobar je uzor djetetu koje čita ovu problemsku slikovnicu jer Wyatt pokazuje strpljenje i razumijevanje u situacijama koje djecu često zbunjuju ili ljute. Wyatt ponekad mora dulje čekati mamu da se spremi za izlazak iz kuće jer je ponekad usporena i umorna, ali on joj to ne zamjera; on to vrijeme iskoristi za igranje videoigara. Također, slikovnica potiče jezični razvoj zbog male količine teksta uz ilustracije i naglašavanja riječi koje su važne za shvaćanje teksta i ilustracije.

Na važnost ranog rada s djecom roditelja koji boluju od kroničnih bolesti ukazuju i rezultati istraživanja koji govore o razmišljanjima djece roditelja oboljelih od MS-a iz 1985. Peters i Esses (1985) proveli su usporedbu djece tinejdžera čiji roditelji imaju multiplu sklerozu (MS) s djecom roditelja koji nisu bolovali od MS-a. Sukladno njihovom predviđanju, djeca roditelja s multiplom sklerozom prijavila su znatno veću razinu obiteljskih sukoba i nižu razinu kohezije te kulturnog i intelektualnog usmjeravanja nego djeca roditelja bez MS-a. Rad na empatiji i razumijevanju može početi jako rano u djetetovu životu uz slikovnice poput *Some Days: A Tale of Love, Ice Cream and My Mom's Chronic Illness*, koju je napisala majka koja boluje od multiple skleroze svojemu sinu kako bi je lakše razumio.

Slika 1. Naslovnica slikovnice *Some Days: A Tale of Love, Ice Cream and My Mom's Chronic Illness*

6.2. *My Mom is Sick and It's Okay: Chronic Illness*

Autorica: Angie McPherson

Ilustratorica: Asiri Kulathunga

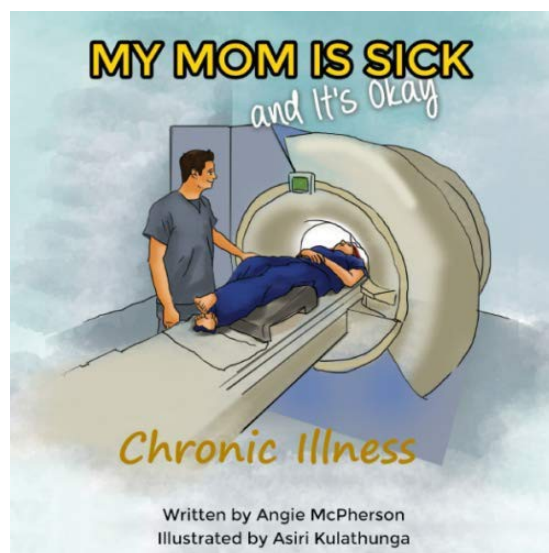
Slikovnica *My Mom is Sick and It's Okay: Chronic Illness* namijenjena je djeci rane školske dobi. Knjižica se sastoji od 31 stranice, od kojih prva i posljednja nisu dio priče ispričane u slikovnici, već zahvale na početku i kratke bilješke o autorici i ilustratorici te popis korištenih resursa za pisanje na kraju. Autorica boluje od multiple skleroze te je ovu slikovnicu primarno napisala svojoj kćeri.

Ilustracije su obojene žarkim, šarenim bojama te su tekst i ilustracije u skladnom odnosu. Ilustracije zauzimaju veći prostor na stranicama, a tekstovi su kratki, napisani crnim slovima i fontom srednje veličine. Narator slikovnice jest djevojčica čija majka boluje od multiple skleroze. Na samom početku upoznaje čitatelje sa svojom obitelji, koju čine mama, tata, djevojčica i mnogo životinja. Zatim na vrlo jednostavan način objašnjava kroničnu bolest MS te simptome s kojima se njezina majka svakodnevno susreće i lijekove koje mora uzimati kako bi se osjećala bolje. Objasnjava kako se mama ponekad osjeća loše, umorno, zaboravljivo i slabo. Ona zna da mamina kronična bolest nikada neće proći i zbog te spoznaje ne iščekuje „bolje sutra“, već shvaća da je MS stalan dio obiteljske svakodnevice. Njezina obitelj nije poput svake druge obitelji i djevojčica je toga svjesna. Možda ne rade sve kao druge obitelji, ali oni žive onako kako im odgovara. Mama često odlazi u bolnicu; tada se djevojčica osjeća zabrinuto, ali mama često razgovara s njom i grli je kako bi se obje osjećale bolje. Iako njezina mama ima multiplu sklerozu i ta kronična bolest često je može ograničiti u svakodnevnim aktivnostima, djevojčica na kraju zaključuje: „Volim svoju mamu. Znam da njezina multipla skleroza (MS) samo čini mali dio nje. To nije nešto zastrašujuće. Naučila je upravljati time. I mi kao obitelj naučili smo upravljati time. Moja mama je bolesna i to je u redu.“

Autori Korneluk i Lee (1998) utvrdili su da roditeljeva bolest sama po sebi ne dovodi nužno do poteškoća prilagodbe djeteta. Iako postoje dokazi da djeca pate zbog bolesti roditelja, većina djece nema probleme koji su u kliničkom rasponu. Čini se da su percepcije i dojmovi članova obitelji o ozbiljnosti bolesti i stresnosti situacije u velikoj mjeri uključeni u prilagodbu djeteta na novonastalu situaciju. Slikovnice poput *My Mom is Sick and It's Okay: Chronic Illness*, napisane od roditelja za roditelja koji se bore s

istim teškoćama, uvelike mogu olakšati razgovor s djetetom te pridonijeti lakšem razumijevanju kroničnih bolesti i svega što one nose.

Slika 2. Naslovnica slikovnice *My Mom is Sick and It's Okay: Chronic Illness*

6.3. *Cancer Hates Kisses*

Autorica: Jessica Reid Sliwerski

Ilustratorica: Mika Song

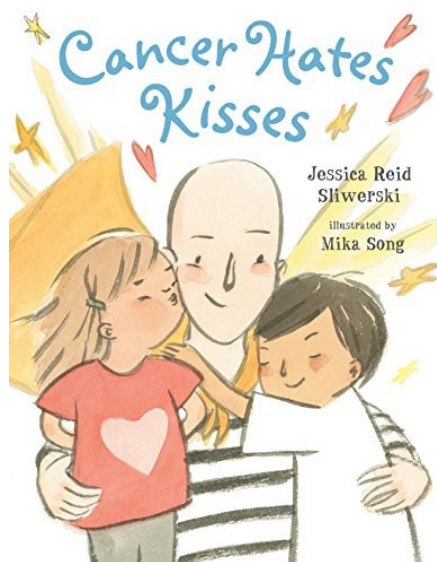
Problemska slikovnica *Cancer Hates Kisses* u tiskanom obliku sastoji se od 40 stranica; prva stranica sastoji se od posveta autorice i ilustratorice, a posljednje dvije stranice sadrže bilješke autorice i onkologa, dr. Elise Port. Slikovnicu je napisala autorica koja je i sama onkološki bolesnik. Inspirirana vlastitim iskustvom i suočavanjem s rakom dojke u trenutku kada su njezina djeca bila vrlo mala, odlučila je stvoriti slikovnicu koja će obraditi tu temu. Prepoznavši nedostatak slikovnica koje se bave tom specifičnom tematikom i shvaćajući važnost otvorenog razgovora o raku i svim izazovima s kojima se suočava obitelj nakon dijagnoze, autorica se udružila s ilustratoricom čija je majka također bolovala od raka dojke. Cilj je bio stvoriti problemsku slikovnicu koja će ponuditi roditeljima i djeci mogućnost za razgovor o tim temama i pružanje podrške jedni drugima.

Ilustracije u slikovnici zauzimaju mnogo više prostora od teksta. Teksta je malo, što je očekivano, jer je slikovnica namijenjena mlađim uzrastima. Iako teksta nema mnogo, sve što je napisano upotpunjeno je ilustracijama te se na vrlo jednostavan način

objašnjavaju termini poput kemoterapije, operacije, opadanja kose i zračenja. Zračenje je opisano kao „moćno svjetlo koje uništava najsitniji, sitni rak“ te je tekst upotpunjen ilustracijom mame koja se nalazi s liječnicom u prostoriji za zračenje. Osim pojednostavljenih opisa i objašnjena termina koji su komplicirani za djecu, poput kemoterapije, autorica djeci ukazuje na sve što rak ne voli, a što djeca mogu učiniti kako bi pomogla svojoj majci. U ovoj slikovnici rak mrzi: poljupce, zagrljaje, komplimente, plesne zabave u dnevnom boravku, smijeh te „jako“ mrzi osmijehe i ljubav. Ilustracije su šarene, zagasite i privlačne oku. Ilustrirani likovi u slikovnici ne podliježu tradicionalnim rodnim ulogama, a također je vidljiva i multikulturalnost; npr. tata koji kuha ručak azijskog je porijekla. Majčina liječnica je Afroamerikanka, a medicinsko osoblje u slikovnici prikazuje oba spola i različite rase u jednakoj mjeri.

Istraživanja provedena devedesetih godina 20. stoljeća ukazuju na važnost ranog rada s djecom majki oboljelih od raka dojke, a posebno s djevojčicama kao prevencija od anksioznosti i depresije. Howes i suradnici (1994) primijetili su da majke oboljele od raka dojke najčešće izvještavaju o problemima prilagodbe kod svojih adolescentnih kćeri. Grant i Compas (1995) utvrdili su da adolescentne djevojke čije su majke oboljele od raka dojke izvještavaju o većem broju simptoma anksioznosti i depresije u usporedbi s onima čiji su očevi oboljeli od raka ili dječacima čije su majke ili očevi oboljeli od raka. Nadalje, adolescentne djevojke čije majke boluju od raka dojke izvještavaju o većem opterećenju od obiteljskih obveza u usporedbi s adolescentima iz drugih skupina. Iako se bavi teškom tematikom, ova slikovnica odiše pozitivnim porukama djeci i roditeljima. U trenucima nakon terapije, kada je mama slaba i umorna, djeca i tata daju joj potreban zagrljaj ili samo vrijeme za odmor. Djeca i majke oboljele od raka dojke čitajući ovu slikovnicu mogu se poistovjetiti s obitelji prikazanom na ilustracijama. Slikovnica *Cancer Hates Kisses* može roditeljima olakšati razgovor s djecom o raku i posljedicama nošenja s malignim bolestima.

Slika 3. Naslovnica slikovnice *Cancer Hates Kisses*

6.4. *My Mom Has Multiple Sclerosis: Gail Explains MS To Kids*

Autorica i ilustratorica: Rebecca Clary

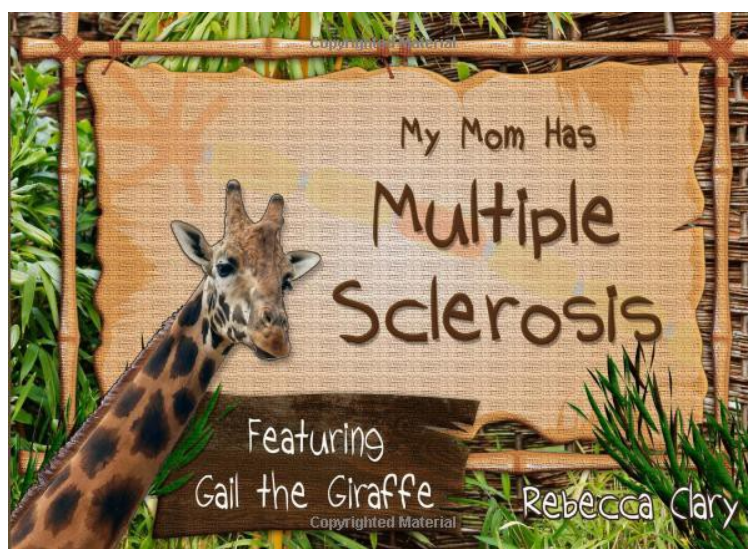
Rebeci Clary dijagnosticirana je multipla skleroza 2008. godine te je 2009. godine osnovala grupu podrške „Roditeljstvo s MS-om“. Godine 2013. napisala je i objavila seriju slikovnica *My Mommy Has MS*. Slikovnica *My Mom Has Multiple Sclerosis: Gail Explains MS To Kids* sastoji se od 24 stranice. Namijenjena je djeci školske dobi i obiluje informacijama o multiploj sklerozi, opisima odnosa i događaja jedne obitelji, a posebno majke i sina. Glavni je lik žirafa Gall i on je narator slikovnice. Slikovnica je digitalno ilustrirana, a tekst ima prevagu nad ilustracijama. Slikovnica sadrži podjednaku količinu teksta na svakoj stranici, a ilustracije su izrađene u stilu fotografija koje čitatelju približavaju napisani čitatelju. Mnogi roditelji izjavili su da su djeca pozitivno reagirala na životinjske likove u slikovnici i povezala se sa žiraficom Gallom.

Na prvih nekoliko stranica Gall predstavlja članove svoje obitelji: mamu, tatu, brata Garyja i svoje prijatelje. Nadalje, govori o majčinoj multiploj sklerozi. Uz ilustracije živčanih stanica stoje pojednostavljena objašnjenja mijelinske ovojnice i živčanih impulsa. Živčani impulsi putuju i nose poruke od mozga do svih dijelova tijela, a zbog oštećenja mijelinske ovojnice poruka se može izgubiti ili doći u pogrešnome

obliku. Zatim govori o svakodnevici u svojoj obitelji. Dio teksta prikazuje kako Gall stavlja mami flaster nakon uzimanja lijeka injektivno, a zatim govori o teškoćama s kojima se mama nosi zbog MS-a i načinima na koje joj on pomaže. Autorica prikazuje kako se mama i Gall ponekad posvađaju, ali uvijek dan završe zagrljajem, kako bi se oboje bolje osjećali.

Kroz prikaz svakodnevnog života mame s MS-om i žirafice Galla autorica djeci nudi različite načine nošenja s bolešću roditelja, ali i primjereno objašnjenje kompleksne bolesti, čije uzroke i simptome ni odrasli ljudi ponekad ne shvaćaju. Često roditelji koji pokušavaju zaštititi svoju djecu uskraćujući informacije o vlastitoj bolesti nesvjesno mogu uskratiti djetetu priliku da usvoji modele rješavanja problema ili uspješnog usmjeravanja emocija. Istraživanje provedeno s predškolskom djecom koja su prolazila medicinske postupke pokazalo je da se postupno suočavanje povezivalo s većom tjeskobom tijekom postupka, ali i bržim oporavkom (Field, Alpert, Vega-Lahr, Goldstein i Perry, 1988). Ako bi se ovaj uzorak primijenio i na djecu koja se suočavaju s roditeljevom kroničnom bolešću, može se predvidjeti da će djeca koja su uključena u raspravu o bolesti roditelja pokazivati više trenutne tjeskobe, ali će također imati priliku naučiti iz roditeljskog suočavanja s bolešću i dugoročno se bolje nositi s takvim situacijama.

Slika 4. Naslovnica slikovnice *My Mom Has Multiple Sclerosis: Gail Explains MS To Kids*

6.5. *Butterfly Kisses and Wishes on Wings – When someone you love has cancer... a hopeful, helpful book for kids*

Autorica: Ellen McVicker

Ilustratorica: Nancy Hersh

Ova nagrađivana slikovnica namijenjena je zajedničkom slušanju i čitanju naglas. Može se koristiti za edukaciju i podršku svakome djetetu koje se suočava s rakom voljene osobe. Priča ispričana iz perspektive malog dječaka dok objašnjava drugoj djeci mamino oboljenje od raka pruža jednostavno i razumljivo shvaćanje raka. Slikovnica se sastoji od 48 stranica te je namijenjena djeci predškolskog i ranog školskog uzrasta. Autorica je slikovnicu osmislila za svoje nećake u trenutku kada je njihovoj majci, ilustratorici, otkriven rak dojke.

Tekst i ilustracije u potpunosti se nadopunjuju, a tekst je napisan velikim fontom u bojama kontrastnim s pozadinom. Slikovnica započinje razgovorom mame i sina nakon majčine dijagnoze raka dojke. Sin postavlja pitanja poput: *Što je rak? Što je kemoterapija?* No također se pita: *Jesam li ja na bilo koji način doprinio tome da ona oboli od raka? Ako zagrlim mamu, hoću li i ja dobiti rak?* Slikovnica se bavi pitanjima koja često brinu djecu roditelja oboljelih od raka, a daje jednostavne i ohrabrujuće odgovore. Važno je, ovisno o dobi djeteta, pomoći djetetu pri shvaćanju uzročno-posljedičnih veza kako bi se izbjegle emocionalne traume koje mogu proizaći iz neznanja.

U slikovnici je prikazana svakodnevica jedne obitelji s oboljelim roditeljem iz perspektive djeteta. Dijete preuzima određene kućanske poslove u trenucima kada je mama umorna ili se osjeća loše od kemoterapija. Compas i suradnici (1991) utvrdili su da suočavanje s bolešću roditelja može uključivati različite izazove, uključujući odsutnost roditelja, povećane odgovornosti, promjene u rutinama, promjene u raspoloženju kako bolesnog tako i zdravog roditelja, promjene u bračnom odnosu i brige vezane uz smrtnost roditelja. Ti izazovi variraju po pitanju kontrole koju dijete ima nad njima. Na primjer, dijete nema kontrolu nad prognozom bolesti roditelja te ima vrlo ograničen utjecaj na bračni odnos roditelja, ali može imati određenu kontrolu nad pregovaranjem o dodatnim kućanskim zadacima. Dječak u slikovnici preuzima brigu o kućnoj mački Maizie i često pomaže mami na sve načine koji su mu dostupni. Ponekad

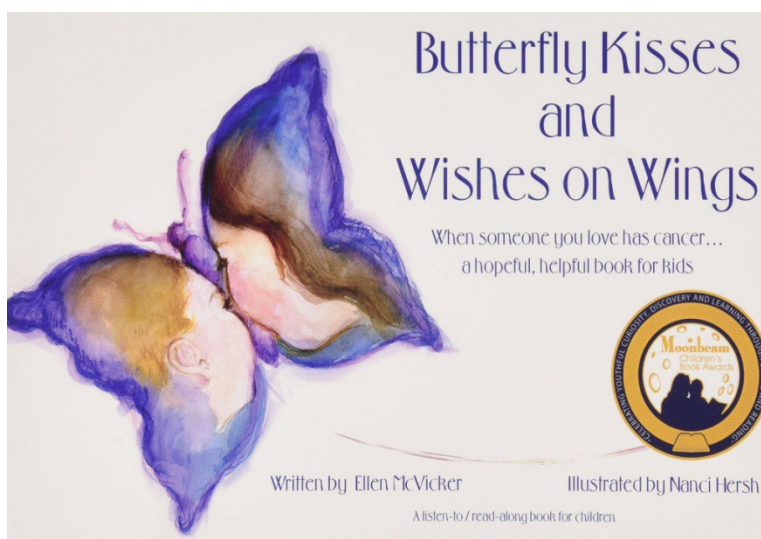
je pokrije kada joj je hladno, ponekad se sam odjene jer je mama umorna, a ponekad čuva mlađega brata kako bi se mama dulje odmorila.

Slikovnica opisuje raspon mogućih emocija koje dijete u ovakvoj situaciji može osjetiti. Također, ukazuje na važnost pokazivanja emocija te daje savjete kako ili s kime podijeliti svoje emocije. Autorica nabraja i naglašava razne emocije koje dijete može doživjeti:

„Ona kaže da se neka djeca osjećaju TUŽNO i USAMLJENO kada netko koga vole oboli od raka. Neka djeca postanu LJUTA. A onda postoje djeca koja se PUNO BRINU. Ja već brinem. Brinem se i pitam hoće li mama ikad biti dobro.“

U slikovnici se spominje učiteljica kao dio grupe ljudi koji su djetetu podrška. Roditelji, a posebno učenici, često u učitelju vide osobu od povjerenja i podršku u tako teškoj situaciji. Slikovnica ove tematike objašnjava djeci na njima blizak način što je rak, koje su mogućnosti liječenja raka, kako se članovi obitelji mogu osjećati kada netko koga vole oboli od raka i daje sugestije o tome što djeca mogu učiniti kako bi pomogla voljenoj osobi koja boluje od raka.

Slika 5. Naslovnica slikovnice *Butterfly Kisses and Wishes on Wings*

6.6. *The Cancer That Wouldn't Go Away: A story for kids about metastatic cancer*

Autorica: Hadassa Field

Ilustratorica: Christina G. Smith

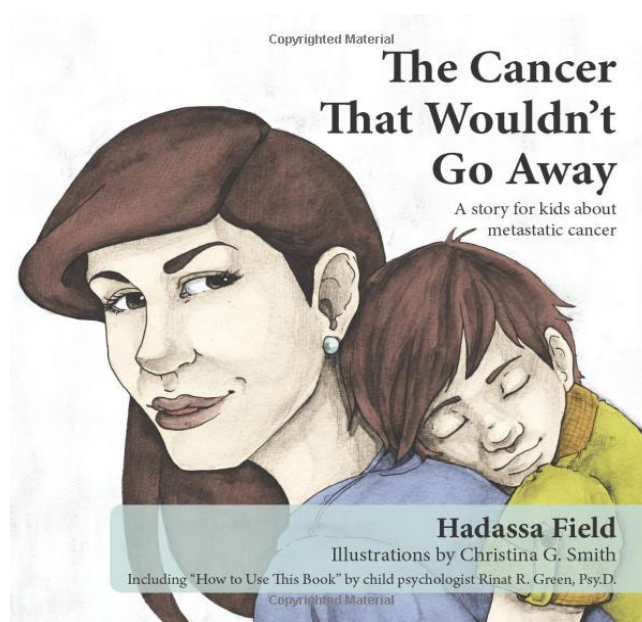
Problemska slikovnica *The Cancer That Wouldn't Go Away: A story for kids about metastatic cancer* namijenjena je djeci predškolske i rane školske dobi. Sastoji se od 32 stranice, a na posljednjih pet stručnjakinja Rinat R. Green (Psy. D.) daje savjete roditeljima, terapeutima i učiteljima za što uspješnije korištenje ove slikovnice. Ova knjiga ne bi trebala zamijeniti terapiju, već rabiti se uz terapiju, prema potrebi svake individualne situacije. Idealno bi bilo da knjiga *The Cancer That Wouldn't Go Away* posluži kao polazna točka za zdravu raspravu. Autorica je slikovnicu namijenila obiteljima koje su u fazi borbe s metastatskim rakom te su dani često ispunjeni neizvjesnošću i strahom. Glavni likovi u slikovnici su dječak Max i njegova majka, kojoj se rak ponovno vratio.

Ilustracije i tekst u potpunosti se nadopunjuju. Tekst je crne boje na bijeloj pozadini, a slikovnica obiluje tekstom. Ilustracije su većinom crno-bijele boje, a predmeti, osobe, životinje i geste koje se žele naglasiti obojeni su jarkim bojama. Slikovnice poput ove kvalitetan su alat za rad s djecom. Slikovnica prikazuje svakodnevicu obitelji u fazi kada se rak proširio, ali prognoza je otvorena te otvara mnoge teme za razgovor s djetetom. Na samom početku Max saznaje da mama ponovno boluje od raka. Max je zbunjen i pomalo ljut jer neće dobiti brata poput mnoge druge djece u razredu. Nakon jednog ispada za večerom Max se osjeća loše, a povrijedio je i roditelje. Roditelji i Max često razgovaraju kada Maxa nešto muči, a posebno je „umoran od raka“. Max je često zabrinut za mamu i tatu, također često strepi od budućnosti svoje obitelji. Mama i Max često razgovaraju, ali trenutno ni ona nema odgovore na sva pitanja o svome zdravlju. Krilatica njihove obitelji u ovom teškom razdoblju jest: „One day at a time.“

Compas i suradnici (1996) u svojem kvalitativnom istraživanju sa 134 sudionika otkrili su da su predadolescentna djeca, adolescenti i mladi odrasli, bez obzira na dob, percipirali vrlo ograničenu kontrolu nad roditeljevim rakom. Analiza kvalitativnih odgovora ukazuje na to da su ispitanici uglavnom koristili strategiju izbjegavanja podsjetnika na bolest roditelja i izbjegavanja neugodnih osjećaja. Takve strategije

izbjegavanja suočavanja često su povezane s povećanom emocionalnom uznemirenošću (Carver i sur., 1993). Jedan od najtežih zadataka u metastatskoj fazi, kako za odrasle tako i za djecu, jest pomiriti se s kombinacijom sigurnosti i nesigurnosti u vezi s budućnošću. Važno je pokazati optimizam bez prenošenja nerealnih očekivanja o tijeku bolesti. Baš kao što mama radi za Maxa u priči, najbolji način na koji se to može učiniti jest priznati anksioznost djeteta u vezi s budućnošću, ali istovremeno mu pomoći da nauči usredotočiti se na sadašnjost.

Slika 6. Naslovnica slikovnice *The Cancer That Wouldn't Go Away: A story for kids about metastatic cancer*

6.7. *Can I Catch It Like a Cold?: Coping With a Parent's Depression*

Autor: Centre for Addiction and Mental Health

Ilustrator: Joe Wissmann

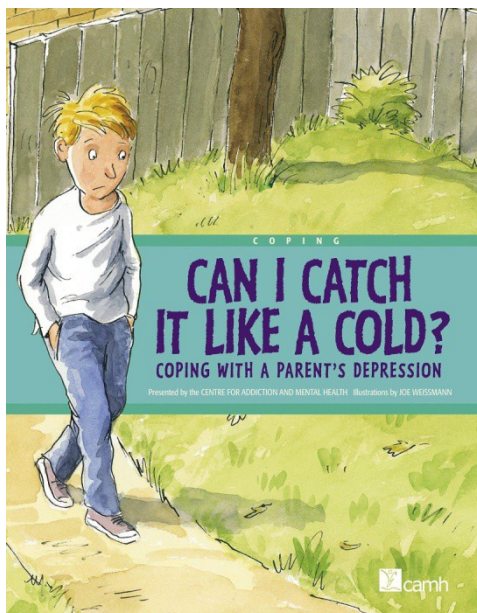
Slikovnica *Can I Catch It Like a Cold?: Coping With a Parent's Depression* na jednostavan i razumljiv način objašnjava što je depresija i kako se liječi i za cilj ima umiriti dijete porukom da nije samo. Namijenjena je djeci rane školske dobi i sastoji se od 32 stranice. Napisali su je vodeći stručnjaci u Kanadi te je važna za poticanje rasprave i umirivanje strahova djece roditelja koji se bore s depresijom.

Slikovnica je namijenjena za poticaj razgovora i postavljanje pitanja, pa je tako svaka stranica prekrivena ilustracijama, a tekst je većinom u rasponu od nekoliko rečenica. Ilustracije i tekst upotpunjuju se, a ilustracije vjerno prikazuju izraze lica, poput tuge ili zbunjenosti. Narator slikovnice jest dječak Alex, a od depresije boluje njegov otac. Aleks započinje slikovnicu rečenicom: „Bio sam zabrinut i bio sam ljut.“ Takvi kontradiktorni osjećaji često se pojavljuju u situacijama kada dijete ne razumije ponašanje roditelja oboljelog od mentalne bolesti kao što je depresija. Alexov tata više ne radi, često spava, ne odlazi na njegove utakmice, često plače i više se ne bavi svojim hobijima, a Alex je zbunjen jer ne razumije što se događa s njegovim donedavno vrlo brižnim i aktivnim ocem. Majka i prijateljica Anna pomažu Alexu razumjeti što je depresija i zašto se tata ponaša drugačije nego ranije. Alex također posjećuje psihologa i školskog savjetnika. Psiholog objašnjava Alexu pojednostavljenim rječnikom koji sve načini liječenja depresije postoje, a savjetnica mu pomaže razumjeti zašto se Alex ponekad osjeća ljutito, tužno i zabrinuto. Alexov tata posjećuje psihologa i pokušava se izliječiti. Na kraju slikovnice, s odmakom vremena i radom na sebi, njegov tata osjeća se bolje, a Alex je usvojio uspješne načine nošenja s problemima i brigama.

Postoje dosljedni dokazi koji pokazuju da mentalna bolest roditelja utječe na gotovo svaki aspekt djetetova razvoja, od djetinjstva do odrasle dobi i nakon roditeljeva oporavka (Manning i Gregoire, 2006). Ova slikovnica pruža korisne i lako razumljive odgovore na najčešća pitanja djece i pruža roditeljima, djedovima i bakama, učiteljima i stručnjacima za mentalno zdravlje alat za razgovor s djecom o depresiji. Analizom 20 neobjavljenih radova Gladstone i suradnici (2011) zaključili su da većina studija opisuje utjecaj roditeljeve mentalne bolesti na svakodnevni život koristeći stručnu, medicinsku terminologiju. S druge strane, djeca rijetko koriste medicinsku terminologiju. Većina djece izvještava da moraju promatrati roditeljevo ponašanje kako bi shvatili što se događa, a malo djece izvještava da su bili poučeni o uzrocima i liječenju mentalnih bolesti. Kao rezultat toga, smatra se da je znanje djece o mentalnoj bolesti roditelja često nedovoljno i/ili netočno. Djeca će često u neznanju sama donijeti zaključke koji nisu ispravni i povući potpuno pogrešne uzročno-posljedične veze. Jasan primjer problematike ograničavanja informacija djeci dan je u slikovnici kada se Alex u jednom trenutku zapita: „Mogu li se, poput prehlade, zaraziti depresijom?“ Bolje razumijevanje

simptoma i pokazatelja mentalnih oboljenja ima pozitivan utjecaj na način na koji se djeca nose s bolešću roditelja i kasnijim preprekama u životu.

Slika 7. Naslovnica slikovnice *Can I Catch It Like a Cold?: Coping With a Parent's Depression*

6.8. *The Invisible String*

Autorica: Patrice Karst

Ilustratorica: Joanne Lew-Vriethoff

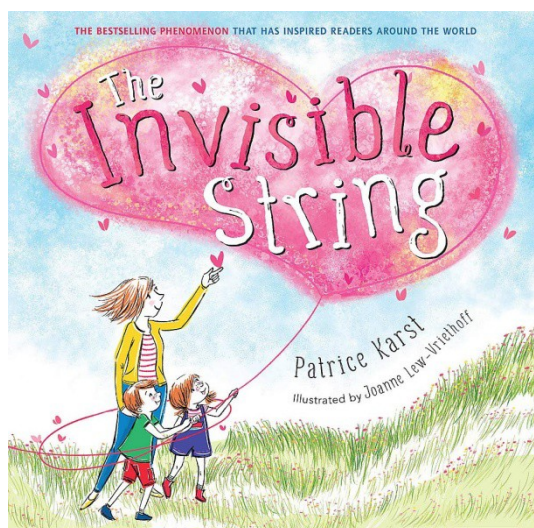
Tematika slikovnice *The Invisible String* nije o bolesti roditelja, ali usko je povezana s mnogim osjećajima koje bolest roditelja može pobuditi u djetetu. Roditelji, odgojitelji, terapeuti i socijalni radnici smatraju slikovnicu *The Invisible String* savršenim alatom za suočavanje sa svim vrstama anksioznosti zbog odvajanja, gubitka i tugovanja. Slikovnica je namijenjena djeci predškolske i rane školske dobi.

Slikovnica na 40 stranica donosi priču o jednoj majci koja objašnjava svojoj djeci da su sva bića povezana „nevidljivim koncem“. Ilustracije u potpunosti prekrivaju stranice, a tekstovi su pisani u bojama kontrastnim s pozadinom. Riječi koje je autorica željela naglasiti obojene su bojom različitom od ostatka teksta. Također, korišteni su različiti fontovi kako bi se naglasile važne poruke i rečenice koje bi mogle započeti razgovor s djetetom o određenoj temi. Jedna takva naglašena rečenica jest: „Znate da smo uvijek zajedno bez obzira na sve.“ Tom rečenicom majka započinje objašnjavanje ideje „nevidljivog konca“ koji nas sve spaja bez obzira na to gdje se nalazili.

Blizanci Jeremy i Liza dolaze k majci usred noći jer nisu mogli spavati zbog snažne oluje. Majka ih zatim posjedne u svoje krilo i objašnjava kako je ona s njima i kada nije fizički kraj njih jer su sva bića povezana „nevidljivim koncem“. Blizanci imaju mnogo pitanja o tom „nevidljivom koncu“, posebno ih zbunjuje kako konac postoji, a oni ga ne mogu vidjeti, na što majka odgovara: „Iako ga ne možete vidjeti očima, možete ga osjetiti u svom srcu i znati da ste uvijek povezani sa svima koje volite.“ Poslije razgovaraju o svim mjestima koje „nevidljivi konac“ može doseći. Neka mjesta koja može doseći su: podmornica duboko u oceanu, vrh planine, Francuska, džungla, svemir, pa čak i raj, gdje se nalazi njihov ujak Brian. Na kraju, umireni idejom „nevidljivog konca“ koji sve povezuje, blizanci mirno spavaju unatoč oluji i sanjaju sve ljude i životinje s kojima su povezani.

Unatoč tome što tematika slikovnice *The Invisible String* nije izravno vezana uz bolest roditelja, ideja „nevidljivog konca“ koji povezuje sva bića, uključujući i one koji više ne hodaju planetom Zemljom, može pružiti djeci čiji roditelji boluju od terminalne bolesti jedan način pripreme i suočavanja s bolešću ili smrću roditelja. U dvama različitim istraživanjima (Becker, 2003; Garley i sur., 1997) djeca i roditelji izražavaju zabrinutost zbog mogućnosti razdvajanja zbog bolesti, bilo zbog hospitalizacije roditelja ili zbog procjene da roditelj nije sposoban brinuti se o djeci. Kroz priču, djeca mogu naučiti da su njihovi roditelji i dalje povezani s njima te da će njihova međusobna ljubav ostati snažna, čak i ako nisu fizički prisutni. Ta snažna poruka o povezanosti i ljubavi može pružiti djeci utjehu i osjećaj sigurnosti tijekom teških vremena poput hospitalizacije ili, u krajnjem slučaju, smrti roditelja.

Slika 8. Naslovnica slikovnice *The Invisible String*

6.9. *Ida, Always*

Autorica: Caron Levis

Ilustrator: Charles Santoso

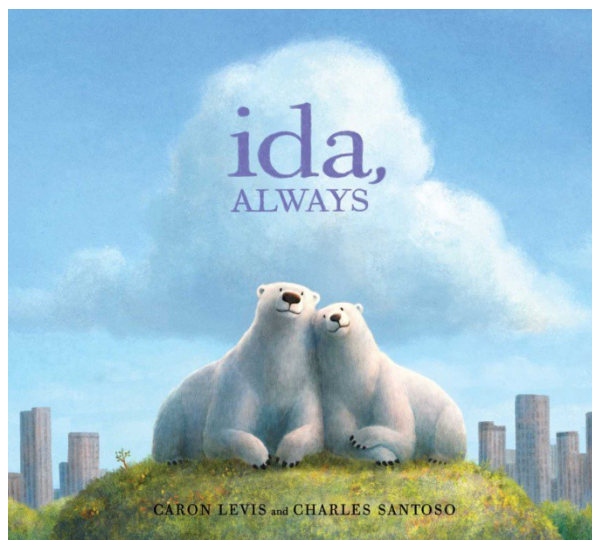
Slikovnica *Ida, Always* sastoji se od 40 stranica, a ciljana skupina čitatelja su djeca predškolske i rane školske dobi. Inspirirana stvarnim polarnim medvjedima, Gusom i Idom, koji su živjeli u Central Parku u New Yorku, ovo je priča o gubitku voljene osobe.

Ilustracije potpuno prekrivaju stranice, a tekst je smješten na mjestima gdje je kontrast između teksta i ilustracije najveći. Ovo je slikovnica o gubitku i tuzi, pa vjerojatno nije slučajnost da slikovno dominira nebo. Na gotovo svakoj stranici priče nalazi se spektakularan pogled na nebesa. Poruke u priči napisane su na jednostavan i precizan način, bez korištenja mnogo stilskih izražajnih sredstava. Tekst slikovnice vrlo je jasan o tomu što se događa: „Jednog dana, kada njezino tijelo prestane raditi, Ida će umrijeti.“ Priča o polarnim medvjedima Gusu i Idi ispričana je u trećem licu, a osim dvaju polarnih medvjeda, u priči se spominje i Sonya, čuvarica u zoološkom vrtu. Gus i Ida živjeli su sretni i zadovoljno u zoološkom vrtu dok jednoga dana Ida više nije bila dobro. Često je bila jako umorna i nije više mogla provoditi istu količinu vremena s Gusom kao ranije. Čuvarica Sonya u ovoj slikovnici ima ulogu terapeuta koji pomaže Gusu shvatiti što se događa s Idom i, naposljetku, nositi se s Idinom smrću. Iako je ton nježan, autorica je iskrena u prikazu nemira i tuge koju donosi terminalna bolest. Ida i Gus svaki su trenutak do Idine smrti provodili zajedno. Nakon Idine smrti Gus je isprva tugovao, ali s vremenom je naučio živjeti bez Ide. Često je razmišljao o njoj i prisjećao se svih njihovih avantura. Slikovnica završava ilustracijom Gusa koji sjedi na Idinu najdražem mjestu te s pogledom u nebo zna: „I Ida je baš ovdje. Uvijek.“

Tema ove slikovnice nije jedna specifična bolest roditelja, već je namijenjena široj čitateljskoj publici. Likovi životinja djeci su privlačni, a simptomi Idine bolesti općeniti su, poput umora i bolova, pa se slikovnica može iskoristiti za širi spektar bolesti. Prema Webbu (2011), djeca često misle da umiru samo starije, bolesne osobe, pa njihove emocije mogu biti intenzivne kada se suoče sa smrću druge djece ili roditelja. Slikovnica *Ida, Always* može biti kvalitetno pomagalo roditeljima, učiteljima i terapeutima djece terminalno bolesnih roditelja. Smrt roditelja zasigurno će biti vrlo

težak period u životu djeteta, a ideja medvjeda Gusa koji pati za Idom, ali zna da je ona uvijek blizu iako je ne vidi, može terapijski djelovati na um djeteta.

Slika 9. Naslovnica slikovnice *Ida, Always*

7. DJELA OSTALIH ŽANROVA IZ PODRUČJA DJEČJE KNJIŽEVNOSTI NA ENGLISKOM JEZIKU S TEMATIKOM: MENTALNA, MALIGNA I KRONIČNA BOLEST RODITELJA

U nastavku je opisano pet različitih romana napisanih na engleskom jeziku tematike malignih i mentalnih bolesti roditelja. Ciljana dobna skupina čitatelja opisanih romana jesu djeca od 8 do 14 godina.

7.1. *The Science of Breakable Things*, Tae Keller

The Science of Breakable Things je avanturistički roman namijenjen dobnoj skupini od 8 do 12 godina. Djevojčica Natalie, glavni lik romana, koristi „znanstveni“ pristup kako bi inspirirala svoju majku, koja boluje od depresije, da ponovno zavoli život. Ova ozbiljna tema obrađena je na vedar način kroz oči mlade djevojčice i zabavnu priču. Kada sazna za natjecanje u znanosti koje nudi novčanu nagradu, Natalie vidi priliku da kupi čudotvorno cvjetno sjeme koje bi moglo pomoći njezinoj majci. Uz pomoć svojih najboljih prijatelja Twiga i Dari, Natalie se upušta u istraživanje i eksperimentiranje. Kroz svoje putovanje Natalie shvaća važnost ljubavi, prijateljstva i prihvatanja promjena. Roman je u jednakoj mjeri vedar i urnebesno smiješan koliko i dirljiv. Također, uključuje znanost na način koji je zabavan i edukativan te je prisutna kulturna raznolikost.

7.2. *Who Let the Gods Out?*, Maz Evans

Who Let the Gods Out?, autorice Maz Evans, avanturistički je i humoristični dječji roman koji prati priču o mladom dječaku po imenu Elliot koji otkriva da su antički grčki bogovi na Zemlji. Kada Elliot slučajno oslobodi smrtnog neprijatelja bogova, kreće na misiju spašavanja, ne samo svijeta već i svoje majke, koja se bori s kroničnom bolešću, demencijom. Roman tematizira tešku stvarnost djeteta koje se izolira kako bi zaštitilo roditelja s mentalnom bolešću i spirale problema koje to stvara. *Who Let the Gods Out?* prva je u seriji od četiri knjige, a ciljana skupina čitatelja su djeca od 8 do 12 godina. Na svom putu Elliot susreće mitološka bića, sklapa neobična

savezništva s bogovima i smrtnicima te uči važne lekcije o prijateljstvu, hrabrosti i snazi vjere.

7.3. *Helicopter Man*, Elizabeth Fensham

Helicopter Man dječji je roman napisan u obliku dnevnika. Dnevnik piše dvanaestogodišnji dječak Pete, a roman je namijenjen za čitatelje od 12 do 15 godina. Peter i njegov otac žive na rubu društva, ponekad se skrivajući u drvenim nastambama, ponekad boraveći kod prijatelja, sve dok Peteov otac, opet, ne primijeti helikoptere te uvjeren da ga tajna organizacija progoni, on i Pete ponovno bježe. Peteova mama je mrtva, a Pete i njegov otac imaju samo jedan drugoga. Ali kako vrijeme prolazi, Pete počinje dovoditi u pitanje očevu mentalnu stabilnost. Kada njegov otac završi u bolnici, a Pete u udomiteljskoj skrbi, mora se pomiriti s očevim mentalnim poremećajem, shizofrenijom. Ova kratka, intenzivna priča, smještena u Australiji, izravno se obraća adolescentima koji odrastaju s roditeljem koji boluje od shizofrenije, ali i širokom krugu čitatelja potičući suosjećanje prema osobama s mentalnim poremećajima.

7.4. *How to Be a Real Person (in Just One Day)*, Sally Warner

How to Be a Real Person (in Just One Day) kratki je dječji roman o dvanaestogodišnjoj djevojčici Kari. Priča se odvija tijekom jednoga dana, u kojem Kara poduzima velike napore pokušavajući sakriti obiteljske probleme. Karin otac nedavno je otišao, a majčina se klinička depresija pogoršava. Ona vjeruje da će sve biti u redu ako uspije održati sve pod kontrolom dok se majčino raspoloženje ne poboljša. U stalnom je strahu da će se, ako drugi saznaju za majčino stanje, njihov život raspasti. Kara voli svoju majku, ali osjeća ljutnju i očaj zbog situacije u kojoj se našla. Roman uspješno prikazuje mnogo pomiješanih osjećaja s kojima se bore djeca roditelja koji boluju od mentalnih oboljenja zbog društvene stigme koja okružuje mentalne bolesti.

7.5. *The Year My Mother Was Bald*, Ann Speltz i Kate Sternberg

The Year My Mother Was Bald dječji je roman napisan u obliku dnevnika koji vodi djevojčica Clare. U dnevniku Clare opisuje medicinske tretmane koje njezina majka prolazi zbog raka dojke, iskustva svoje obitelji i vlastite osjećaje i brige. Knjiga je pogodna za čitatelje dobi od 8 do 12 godina. Clare započinje dnevnik u lipnju, kada je

dijagnosticiran majčin rak. U sljedećim mjesecima majka prolazi kroz operaciju, kemoterapiju i zračenje. U posljednjem mjesecu, svibnju, majka se osjeća bolje i čini se da se dobro oporavlja. Svaki mjesec obuhvaća Claireina iskustva, nade i strahove. Ona opisuje svoju svakodnevnu rutinu i kako se privikava na novu stvarnost kada je majka preumorna da bi joj spremila ručak ili je odvezla u školu. Svako poglavlje u mjesečnom formatu također sadrži znanstvene informacije koje objašnjavaju činjenice koje bi dijete bolesnog roditelja moglo zanimati. Teme uključuju operaciju, zračenje, kemoterapiju i gubitak kose.

8. ZAKLJUČAK

U istraživanjima potvrđeno je da bolest roditelja ima značajan utjecaj na međusobne odnose u obitelji i mentalno stanje svih članova, posebno djece. Analizom problemskih slikovnica ove tematike i proučavanjem provedenih istraživanja naglašava se važnost ranog i primjerenog davanja informacija o bolesti roditelja i svega što dijagnoza nosi za mentalno zdravlje djece, u trenutku oboljenja, ali i kasnije. Problemske slikovnice izvrstan su resurs za pomoć roditeljima, djeci, učiteljima i stručnjacima u radu s djecom.

Pretraživanjem literature vidljivo je da ne postoji velika količina slikovnica koje se bave temama mentalne, kronične ili maligne bolesti roditelja. Od navedenih, najviše slikovnica napisano je na temu majčina raka dojke, a te slikovnice često su pisale ili ilustrirale majke koje su se i same borile s rakom dojke. Iako je broj slikovnica koje se bave temom mentalnih oboljenja roditelja relativno malen, istraživanja ukazuju na važnost otvorenog razgovora između roditelja i djece o ovoj temi. Roditelji koji se suočavaju s mentalnim oboljenjima, kao što je depresija, često imaju poteškoće u komunikaciji s djecom i pokušavaju sakriti svoje stanje zbog stigme i straha od osude društva. Stoga je važno da problemske slikovnice koje se bave tom tematikom budu dostupne u većem broju s obzirom na sve veći broj ljudi koji se suočavaju s različitim mentalnim oboljenjima. Ove slikovnice mogu pružiti podršku i razumijevanje djeci i roditeljima te potaknuti otvorenu komunikaciju o mentalnom zdravlju unutar obitelji. U ostalim žanrovima namijenjenima starijoj djeci tematika mentalnih oboljenja roditelja pojavljuje se mnogo češće nego u slikovnicama, dok se tema malignih i kroničnih oboljenja pojavljuje u manjoj mjeri nego u slikovnicama.

Jedan mogući razlog za manji broj slikovnica koje obrađuju temu mentalnih bolesti roditelja jest apstraktna priroda tih bolesti te ograničen vokabular i niža kognitivna razina djece predškolske i rane školske dobi. Djeca u tom razdoblju često imaju poteškoća u razumijevanju i izražavanju složenih pojmova povezanih s mentalnim zdravljem. Međutim, za stariju djecu koja su na višoj kognitivnoj razini i posjeduju veći vokabular, lakše je opisati simptome i pokazatelje mentalnih oboljenja. Također, bolesti poput raka dojke ili multiple skleroze imaju mnogo vanjskih pokazatelja, poput opadanja kose zbog kemoterapije, koje će djeca definitivno

primijetiti, pa su roditelji i autori uvidjeli važnost pronalaska načina na koji će djeci objasniti bolest. S druge strane, mentalna oboljenja često nisu tako lako uočljiva, posebice mlađoj djeci. To može predstavljati izazov u pristupu i razumijevanju mentalnih bolesti kod djece. Ipak, važno je educirati roditelje i autore slikovnica o tome kako prilagoditi informacije o mentalnim bolestima na način koji je razumljiv i prikladan za djecu.

Zaključno, citiram autora slikovnice *Jumnji*, Chrisa Van Allsburga: „Slikovnica može prenijeti kompleksne emocije i duboke poruke na jednostavan i pristupačan način, čineći je moćnim alatom za učenje empatije i razumijevanja.“

9. LITERATURA

1. Aldridge, J. i Becker, S. (2003). *Children Caring for Parents with Mental Illness: Perspectives of Young Carers, Parents and Professionals*. Bristol: The Policy Press.
2. Amer, K. (1999). Bibliotherapy: Using fiction to help children in two populations discuss feelings. *Pediatric Nursing*, 25(1), 91–95.
3. Arizpe, E. i Styles, M. (2016). *Children Reading Picturebooks : Interpreting Visual Texts*. Taylor & Francis Ltd.
4. Armistead, L., Klein, K. i Forehand, R. (1995). Parental physical illness and child functioning. *Clinical Psychology Review*, 15, 409–422.
5. Balić-Šimrak, A. i Narančić Kovač, S. (2011). Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17(66), 10–12. Pribavljeno 5.4.2023., s <https://hrcak.srce.hr/124188>
6. Bašić, I. (2021). *BIBLIOTERAPIJA I POETSKA TERAPIJA, priručnik za početnike*. Školska knjiga, d. d., Zagreb.
7. Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajki*. Cres: poduzetništvo Jakić.
8. Bibace, R. & Walsh, M. E. (1981). Children's conceptions of illness. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1981(14), 31-48. Pribavljeno 5.4.2023., s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/cd.23219811404>
9. Bušljeta, R. i Piskač, D. (2018). *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti*. Zagreb, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
10. Carver, C. S., Pozo, C., Harris, S. D., Noriega, V., Scheier, M. F., Robinson, D. S., Ketcham, A. S., Moffat, F. L. i Clark, K. C. (1993). *How coping mediates the effects of optimism on distress: A study of women with early stage breast cancer*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 375-391. Pribavljeno 29.3.2023., s <https://psycnet.apa.org/record/1993-46011-001>
11. Compas, B. E., Banez, G. A., Malcarne, V. i Worsham, N. (1991). Perceived control and coping with stress: A developmental perspective. *Journal of Social Issues*, 47, 23–34.
12. Compas, B. E., Worsham, N. L., Ey, S. i Howell, D. C. (1996). When mom or dad has cancer: II. Coping, cognitive appraisals, and psychological distress in

- children of cancer patients. *Health Psychology*, 15(3), 167–175. Pribavljeno 14.4.2023., s <https://doi.org/10.1037/0278-6133.15.3.167>
13. Crnković, M. (1966). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
 14. Crnković, M. (1990). *Dječja književnost*, Zagreb: Školska knjiga.
 15. Crnković, M. i Težak, D. (2002). *Hrvatska dječja književnost do kraja XIX. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
 16. Cronje, K. B. (1993). *Bibliotherapy in Seventh-Day Adventist education using the information media for character development*. International Faith and Learning Seminar, Helderberg College, Somerset West. Pribavljeno 6.4.2023., s https://circle.adventistlearningcommunity.com/files/CD2008/CD1/ict/vol_12/12_cc_049-066.pdf
 17. Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. U R. Javor (ur.), *Kakva knjiga je slikovnica*, (str. 12–17). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
 18. Dawson, N., Hsiao, Y., Tan, A. W. M., Banerji, N. i Nation, K. (2021). Features of lexical richness in children's books: Comparisons with child-directed speech. *Language Development Research*. Pribavljeno 7.4.2023., s <https://ldr.lps.library.cmu.edu/article/id/77/>
 19. Dyregrov, A. (2001). *Tugovanje u djece: priručnik za odrasle*; prevela Kuterovac Jagodić, G. Zagreb: Educa.
 20. Field, T., Alpert, B., Vega-Lahr, N., Goldstein, S. i Perry, S. (1988). Hospitalization stress in children: Sensitizer and repressor coping styles. *Health Psychology*, 7(5), 433-445. Pribavljeno 7.4.2023., s <https://doi.org/10.1037/0278-6133.7.5.433>
 21. Garley, D., Gallop, R., Johnston, N. i Pipitone, J. (1997). Children of the mentally ill: a qualitative focus group approach. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 4(2), 97–103. Pribavljeno 5.5.2023., s <https://doi.org/10.1046/j.1365-2850.1997.00036.x>
 22. Gladstone, B. M., Boydell, K. M., Seeman, M. V. i McKeever, P. D. (2011). Children's experiences of parental mental illness: a literature review. *Early Intervention in Psychiatry*, 5(4), 271–289. Pribavljeno 5.5.2023., s <https://doi.org/10.1111/j.1751-7893.2011.00287.x>

23. Grant, K. E. i Compas, B. E. (1995). *Stress and anxious-depressed symptoms among adolescents: Searching for mechanisms of risk*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63, 1015-1021.
24. Griffiths, S., Goh, S. K. Y., Norbury, C. F. i the SCALES tim (2020). Early language competence, but not general cognitive ability, predicts children's recognition of emotion from facial and vocal cues. *PeerJ*, 8. Pribavljeno 12.5.2023., s <https://peerj.com/articles/9118/>
25. Haitt, W. i Hummel, J. (2003). Piaget's theory of cognitive development. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University.
26. Hébert, T. P. i Kent, R. (2000). Nurturing social and emotional development in gifted teenagers through young adult literature. *Roeper Review*, 22(3), 167–171. Pribavljeno 20.4.2023., s <https://doi.org/10.1080/02783190009554027>
27. Howes, M. J., Hoke, L., Winterbottom, M. i Delafield, D. (1994). Psychosocial effects of breast cancer on the patient's children. *Journal of Psychosocial Oncology*, 12(4), 1–21. Pribavljeno 25.4.2023., s https://doi.org/10.1300/J077V12N04_01
28. Ianquinta, A. i Hipsky, S. (2006). Practical Bibliotherapy Strategies for the Inclusive Elementary Classroom. *Early Childhood Education Journal*, 34(3), 209–213.
29. Janavičienė, D. (2010). *Bibliotherapy process and type analysis: Review of possibilities to use it in the library*. Klaipėda University. Pribavljeno 1.4.2023., s <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367174878503/J.04~2010~1367174878503.pdf>
30. Kalish, C. (1996). Causes and symptoms in preschoolers' conceptions of illness. *Child Development*, 67(4), 1647–1670. Pribavljeno 24.4.2023., s <https://doi.org/10.2307/1131723>
31. Klemenčić, M., Šunjić, A., Topalović, D., Crljenko, I., Domijan, D., Kušar, V., Marković, B. i Richter-Novosel, Ž. (2012). *Hrvatski opći leksikon*. Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža; Školska knjiga.
32. Korneluk, Y. G. i Lee, C. M. (1998). Children's Adjustment to Parental Physical Illness. *Clinical Child and Family Psychology Review* 1, 1(3), (179–193). Pribavljeno 5.6.2023., s <https://doi.org/10.1023/A:1022654831666>

33. Lerer, S. (2009). *Children's Literature: A Reader's History, from Aesop to Harry Potter*. University of Chicago Press.
34. Logan, J. A. R., Justice, L. M., Yumuş, M. i Chaparro-Moreno, L. J. (2019). When children are not read to at home: The million word gap. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 40(5), 383–386. Pribavljeno 21.4.2023., s https://journals.lww.com/jrnldb/Abstract/2019/06000/When_Children_Are_Not_Read_to_at_Home_The_Million.9.aspx
35. Maich, K. i Kean, S. (2004). Read two books and write me in the morning: Bibliotherapy for social emotional intervention in the inclusive classroom. *Teaching Exceptional Children*, 1(2), 5–11.
36. Maier, K. E. (1993). *Jugendliteratur: Formen, Inhalte, pädagogische Bedeutung*. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt.
37. Majhut, B. i Batinić, Š. (2017). *Hrvatska slikovnica do 1945*. Hrvatski školski muzej, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
38. Majhut, B. i Zalar, D. (2008). *Slikovnica*. Hrvatska književna enciklopedija. Pribavljeno 2.4.2023., s <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=343733>
39. Manning, C. i Gregoire, A. (2006). Effects of parental mental illness on children. *Psychiatry*, 5(1), 10–12. Pribavljeno 14.4.2023., s <https://doi.org/10.1383/psyt.2006.5.1.10>
40. Manworren, C. B. i Woodring, B. (1998). Evaluating children's literature as a source for patient education. *Pediatric Nursing*, 24, 548–553.
41. Marrs, R. W. (1995). A Meta-analysis of bibliotherapy studies. *American Journal for Community Psychology*, 23(1995)6, 843–870. Pribavljeno 6.5.2023., s <https://doi.org/10.1007/BF02507018>
42. Martinović, I. i Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4(1), 39-63.
43. McCloud, S. (1994). *Understanding comics: The invisible art*. New York: Harper Collins.
44. Montag, J. L., Jones, M. N. i Smith, L. B. (2015). The words children hear: Picture books and the statistics for language learning. *Psychological Science*,

- 26(9), 1489–1496. Pribavljeno 1.6.2023., s
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0956797615594361>
45. Nikolajeva, M. i Scott, C. (2001). Images of the mind: the depiction of consciousness in picturebooks. *CREArTA*, 2(1), 12–36. Pribavljeno 1.6.2023., s
<https://search.informit.org/doi/10.3316/aeipt.113681>
46. Pardeck, J. T. i Pardeck, J. A. (1994). *Bibliotherapy: A clinical approach for helping children*. Yverdon, Switzerland: Gordon and Breach Science Publishers.
47. Piskač, D. (2018). Biblioterapija i psihoanalitička kritika u kontekstu teorije sustava. *Kroatologija*. 7(2), 60-81.
48. Rushforth, H. (1999). Practitioner review: Communicating with hospitalized children: Review and application of research pertaining to children's understanding of health and illness. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40(5), 683–691.
49. Schwarcz, J. H. (1982). *Ways of the Illustrator: Visual Communication in Children's Literature*. American Library Association. Pribavljeno 2.6.2023., s
https://books.google.hr/books/about/Ways_of_the_Illustrator.html?id=c_TVAAAAMAAJ&redir_esc=y
50. Short, K. G. (2011). Reading Literature in Elementary Classrooms. U S. A. Wolf, K. Coats, P. Encisco i C. Jenkins (ur.), *Handbook of Research in Children's and Young Adult's Literature* (str. 48–62). New York: Routedledge.
51. Sipe, L. R. (2000). The Construction of Literary Understanding by First and Second Graders in Oral Response to Picture Storybook Read-Alouds. *Reading Research Quarterly*, 35, 252–275.
52. Sipe, L. R. (2011). The Art of the Picturebook. U S. A. Wolf, K. Coats, P. Encisco i C. Jenkins (Ur.), *Handbook of Research in Children's and Young Adult's Literature* (str. 238–252). New York: Routedledge.
53. Sipe, L. R. i McGuire, C. (2006). Picturebook Endpapers: Resources for Literary and Aesthetic Interpretation. *Children's Literature in Education: An International Quarterly*, 37, 291–304.
54. Solomon, G. E. i Cassimatis, N. L. (1999). On facts and conceptual systems: Young children's integration of their understandings of germs and contagion. *Developmental Psychology*, 35(1), 113–126.

55. Šonje, J., Diklić, A., Dobričević, T., Marković, B., Šunjić, A., Videk, N., Vlatković, D. i Blagus Bartolec, G. (ur.) (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža; Školska knjiga.
56. Tešija Kuna, A. (2004). Autoimune bolesti. U E. Topić, D. Primorac i S. Janković (ur.), *Medicinsko biokemijska dijagnostika u kliničkoj praksi: Autoimunosne bolesti* (str. 288–303). Zagreb. Medicinska naklada.
57. Webb, N. B. (2011). Play Therapy for Bereaved Children: Adapting Strategies to Community, School, and Home Settings. *School Psychology International*, 32(2), 132–143.
58. Yakar, Y. M. (2014). Children and literature. U T. Şimşek (Ur). *Children's literature handbook to practice* (str.13–44). Ankara: Grafiker Yayınları.

10. POPIS ANALIZIRANIH SLIKOVNICA

1. Clary, R. (2016). *My Mom Has Multiple Sclerosis: Gail Explains MS To Kids*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
2. Field, H. i Smith, C. G. (2013). *The Cancer That Wouldn't Go Away: A story for kids about metastatic cancer*. Morrisville, North Carolina: Lulu.com.
3. Karst, P. i Lew-Vriethoff, J. (2018). *The Invisible String*. Little, Brown Books for Young Readers, Hachette Book Group, Boston, Massachusetts, U.S.
4. Levis, C. i Santoso, C. (2016). *Ida, Always*. Atheneum Books for Young Readers, Coastal Carolina University.
5. McPherson, A. i Kulathunga, A. (2019). *My Mom is Sick and It's Okay: Chronic Illness*.
6. McVicker, E. i Hersh, N. (2018). *Butterfly Kisses and Wishes on Wings – When someone you love has cancer... a hopeful, helpful book for kids*. McVicker & Hersh, LLC.
7. Reid Sliwerski, J. i Song, M. (2017). *Cancer Hates Kisses*. New York: Dial Books.
8. Stamm, J. A. i Kellogg C. (2021). *Some Days: A Tale of Love, Ice Cream and My Mom's Chronic Illness*. New York: The Experiment, LLC.
9. Weissmann J. i Centre for Addiction and Mental Health (2009). *Can I catch it like a cold? : coping with a parent's depression*. Tundra Books, Toronto, Canada.

11. OSTALE OPISANE SLIKOVNICE I DJELA

1. Andreae, G. i Parker-Rees, G. (2019). *Giraffes can't dance*. Scholastic Inc.
2. Daywalt, D. i Jeffers, O. (2013). *The Day the Crayons Quit*. Penguin.
3. Doerrfeld, C. (2018). *The Rabbit Listened*. Dial Books For Young Readers.
4. Evans, M. (2017). *Who Let the Gods Out?* Chicken House, Somerset.
5. Fensham, E. (2011). *Helicopter Man*. Bloomsbury Children's Books, Bloomsbury.
6. John, J. i Oswald, P. (2018). *The Bad Seed*. HarperCollins.
7. Keller, T. (2019). *The Science of Breakable Things*. Yearling Books, New York.
8. Lovell, P. i Catrow, D. (2011). *Stand Tall, Molly Lou Melon*. Penguin.
9. Ludwig, T. i Barton, P. (2013). *The invisible boy*. Alfred A. Knopf.
10. Mantchev, L. i Yoo, T. (2015). *Strictly No Elephants*. Simon & Schuster/Paula Wiseman Books.
11. Reynolds, P. H. (2021). *The Dot*. Candlewick Press.
12. Shannon, D. (2016). *A Bad Case of Stripes*. Scholastic Inc.
13. Speltz, A. i Sternberg, K. (2002). *The Year My Mother Was Bald*.
MAGINATION PR.
14. Spires, A. (2017). *The Most Magnificent Thing*. Kids Can.
15. Warner, S. (2001). *How to Be a Real Person (in Just One Day)*. SCHOLASTIC INC.

12. PRILOZI

1. Slika 1. Naslovnica slikovnice *Some Days: A Tale of Love, Ice Cream and My Mom's Chronic Illness* (Stamm i Kellogg, 2021).
2. Slika 2. Naslovnica slikovnice *My Mom is Sick and It's Okay: Chronic Illness* (McPherson i Kulathunga, 2019).
3. Slika 3. Naslovnica slikovnice *Cancer Hates Kisses* (Reid Sliwerski i Song, 2017).
4. Slika 4. Naslovnica slikovnice *My Mom Has Multiple Sclerosis: Gail Explains MS To Kids* (Clary, 2016).
5. Slika 5. Naslovnica slikovnice *Butterfly Kisses and Wishes on Wings* (McVicker i Hersh, 2018).
6. Slika 6. Naslovnica slikovnice *The Cancer That Wouldn't Go Away: A story for kids about metastatic cancer* (Field i Smith, 2013).
7. Slika 7. Naslovnica slikovnice *Can I Catch It Like a Cold?: Coping With a Parent's Depression* (Weissmann i Centre for Addiction and Mental Health, 2009).
8. Slika 8. Naslovnica slikovnice *The Invisible String* (Karst i Lew-Vriethoff, 2018).
9. Slika 9. Naslovnica slikovnice *Ida, Always* (Levis i Santoso, 2016).